

ANKASAM

bülten

18 Eylül 2022
SAYI: 2022/37

ORLIK TASHKILOTIGA A'ZO DAVLATLAR
ARLARI KENGASHI YIG'ILISHI
-yil 15-16 sentabr, Samarqand

СОВЕТА ГЛАВ ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ
ОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА
сентября 2022 года, Самарканд

上海合作组织成员国
(2022年9月15-16日)

MEETING OF THE COUNCIL
OF THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION
15-16 September 2022

Özbekistan'ın Dönem Başkanlığı ve ŞiÖ'nün Bölgesel'den Küresele Dönüşümü

06

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Se-
merkant Zirvesi: Küreselleşen Bir
Dünyada Diyalog ve İşbirliği

09

Rusya-Almanya
Enerji İşbirliğinin
Sona Ermesi

ANKASAM BAKIŞ

- 03** Özbekistan'ın Dönem Başkanlığı ve ŞİÖ'nün Bölgesel'den Küresele Dönüşümü
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

ANKASAM ANALİZ

- 06** Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Semerkant Zirvesi: Küreselleşen Bir Dünyada Diyalog ve İşbirliği
Şevket MİRZİYOYEV
- 12** Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Yunanistan'ın Enerji Hamleleri
Cemal Ege ÖZKAN
- 18** Avrupa'nın Enerji Kırılganlığı: Çekya'daki Protestolar Neye İşaret Ediyor?
Dr. Doğan BAŞARAN
- 23** Avrupa'nın Enerji Kırılganlığı Macaristan'ı Haklı mı Çıkıyor?
Dr. Doğan BAŞARAN
- 29** Sırbistan'daki Açık Balkan Girişimi Zirvesi'nin Sonuçları
Sibel MAZREK
- 34** Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrasında Transatlantik Güvenliği
Dr. Emre OZAN
- 40** Kırgızistan-Tacikistan Hattında Sınır Sorunlarını Çözme Çabaları
Aiperi BUKUEVA
- 09** Rusya-Almanya Enerji İşbirliğinin Sona Ermesi
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- 15** Rus Doğalgazına Alternatif Arayışları Bağlamında Nükleer Enerji Seçeneği
Cemre Çağla ATAMER
- 21** Orta Asya ile Kafkasya Arasında Güçlenen Bağlar: Azerbaycan-Özbekistan Yakınlaşması
Emrah KAYA
- 25** Japonya-Hindistan ilişkilerinde "Stratejik Ortaklığa" Doğru
Dr. Cenk TAMER
- 31** Orta Asya'da Yeni Bir Aktör: Almanya
Emrah KAYA
- 37** Çok Kutuplu Dünyada Bölgeselden Küresele İşbirliği Arayışlarının Simgesi: ŞİÖ Semerkant Zirvesi
Dr. Doğan BAŞARAN
- 43** Batı Balkanlar İçin Yeni Bir Sınama: Enerji Krizi
Mustafa ÇUHADAR

BASINDA ANKASAM

- 46** Medya

DERGİLER

- 49** Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20 06880,
Çankaya - Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

ANKASAM BAKIŞ

Özbekistan'ın Dönem Başkanlığı ve ŞİÖ'nün Bölgesel'den Küresele Dönüşümü

Özbekistan bir kez daha tarihi anlardan birine, bölge ve dünya siyaseti açısından büyük önem taşıyan bir zirveye ev sahipliği yapıyor. Dünyanın önde gelen liderlerinin katılım sağladığı, "Yükselen Asya'da işbirliğini bir kez daha ön plana çıkaran ve bunu küresel boyuta taşıma noktasında yeni-somut kararların alınması beklenen bir zirveye şahitlik ediyoruz.

İşte tam da bu noktada Özbekistan'ın Dönem Başkanlığı'nda gerçekleştirilen "Semerkant Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Zirvesi", bir çok açıdan büyük bir önem arz ediyor. Bu önemi ana hatlarıyla belirtmek gerekirse:

- Krizler üzerinden yeni bir dünya düzeninin inşa edilmeye çalışıldığı, başta iklim, enerji ve gıda sorunları olmak üzere, çok boyutlu yeni güvenlik sorunlarının tırmanmaya

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
ANKASAM Başkanı

başladığı bir ortamda Semerkant'tan tüm dünyaya “savaş değil-barış, işbirliği, hep birlikte kazanalım, dünyamızı daha yaşanılır bir hale getirelim” mesajı veriliyor.

- Nitekim bu zirvede otuza yakın belgenin imzalanacağı belirtilmektedir. Bu belgeler arasında ulaştırma, yeşil ekonomi, sanayi, dijital teknoloji ve inovasyon gibi alanların olacağı görülmektedir. Özellikle de bölgesel güvenlik ve işbirliğinin en temel parametresi olan ulaştırma koridorlarının iyileştirilmesine odaklanılacağı ve bu kapsamda Güney Asya-Orta Asya-Kafkasya-Avrupa güzergahının hayata geçirilmesine yönelik altyapı çalışmalarının hızlandırılacağı anlaşılmaktadır.
- Bu kapsamda Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in “ŞİÖ Semerkant Zirvesi: Küreselleşen Bir Dünyada Diyalog ve İşbirliği” başlıklı makalesinde üye devletlere ilişkin “Her birimiz güçlüyse, ŞİÖ de güçlüdür.” ve “Birlikte Kalkınma Yoluyla Ortak Başarıya Doğru” mesajlarında da ön plana çıkan “kazan-kazan” anlayışı, “işbirliği” ve “diyalog” vurgusu, barışçıl bir dünya ve burada ŞİÖ'nün üstlendiği misyon ve vizyona bir çerçeve oluşturması açısından oldukça dikkat çekicidir.
- Bu noktada Afgan Sorunu'na işbirliği merkezli çözüm arayışlarının yine bu zirvenin önemli gündem maddelerinden biri olacağı görülmektedir. Söz konusu gündem maddesini, 2021 yılının Temmuz ayında Cumhurbaşkanı Sayın Mirziyoyev'in öncülüğünde gerçekleştirilen “Orta Asya ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık. Sınamalar ve Fırsatlar Konferansı” ile bir arada düşündüğümüzde, tam da bu noktada Özbekistan'ın dönem başkanlığının başarısı bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.
- Örgüte olan ilginin her geçen gün daha da arttığı görülüyor. Özellikle de dış politikasında çok boyutluluğu ön plana çıkaran Özbekistan'ın dönem başkanlığında ŞİÖ'ye tam üyelik, gözlemci üyelik ve diyalog ortaklığı noktasında artan ilgi oldukça önemli. Bu kapsamda ŞİÖ'nün genişleme eğiliminde olduğu, çok farklı coğrafyalardan, bölgelerden artan üye, gözlemci üye ve diyalog ortağı sayısı kendisini gösteriyor.
- Örgütün uluslararasılaşmasını, küresel bir boyut kazanmasını sadece farklı coğrafyalardan-bölgelerden katılımlarla ya da artan ilgiyle izah etmek çok da doğru olmayacaktır. ŞİÖ'nün Semerkant Zirvesi'nin gündem maddelerinin kendisi, başlı başına bu örgüte olan ilginin nedenlerini de yansıtmaktadır. Söz konusu ilgi, dünyanın savaş değil, barış-istikrar ve işbirliği mesajı olarak da değerlendirilebilir.

- Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Mirziyoyev'in de ifadesiyle “başarılı bir bölgesel işbirliği modeli” olan ŞİÖ'nün barışa, işbirliğine ve diyaloga dayalı küreselleşme süreci artık başlamıştır. Sayın Mirziyoyev'in birçok dilde yayımlanan makalesinin başlığı da buna işaret etmektedir.
- Dolayısıyla Semerkant Zirvesi, ŞİÖ'nün bölgeselden küresele işbirliğini merkeze alan yapıcı bir örgüt olarak uluslararası sistemdeki yerini-adını koyma noktasında bir dönüm noktasına işaret etmektedir.
- Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın ŞİÖ Zirvesine katılımı, bölgesel-küresel barış ve istikrara ve bu noktada diyalog, işbirliği ve diplomasiye Türkiye tarafından verilen önemin, desteğin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bunu bir eksen kayması olarak değerlendirmek son derece yersiz ve haksız bir tutumu, anlayışı temsil etmektedir. Türkiye'nin ŞİÖ Zirvesi'nde “Diyalog Ortağı” olarak yer alması, dünyanın ekseninin yeniden inşası sürecinde savunduğu yapıcı, çok taraflı ve işbirliğine dayalı diplomasi anlayışının bir parçasıdır. Bu Ankara'nın izlediği dış politikadaki tutarlılığı göstermektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan'ın bu zirveye davet edilmesi, Avrasya'nın, Yükselen Asya'nın Türkiye'ye, Türk dış politikasına olan güvenini yansıtmaları açısından oldukça dikkat çekicidir. Bu, aynı zamanda Ankara'nın barış, işbirliği ve diyalogu merkeze alan diplomasisine verilen desteğin bir göstergesidir. Dolayısıyla bu zirveye katılım Türk dış politikasındaki çok boyutluluğu, kazan-kazan anlayışına dayalı işbirliğini, refahı, bu bağlamda daha adil bir dünya açısından çok kutupluluğa verilen önemi ve bunun tüm dünya tarafından takdirini, kabulünü göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak Semerkant ŞİÖ Zirvesi; ilklere imza atılan, sadece örgüt bağlamında değil, uluslararası sistemin inşa noktasında da ön plana çıkan bir zirve olarak şimdiden tarihteki yerini almış durumdadır. Bu başarıda, hiç kuşkusuz Cumhurbaşkanı Sayın Mirziyoyev'in liderliğinde büyük bir performans ortaya koyan Özbekistan diplomasisi önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Yeni Özbekistan ve bölgenin önemli medeniyet merkezlerinden birisi olan Semerkant, bir kez daha dünya ve insanlık tarihinde kendisinden beklenen rolü yerine getirmiştir ve getirmeye de devam edecektir. Bu zirve, hiç kuşkusuz “Üçüncü Rönesans” açısından da önemli bir tarihi başarı olarak şimdiden tarihteki yerini almıştır.

ANKASAM ANALİZ

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Semerkant Zirvesi: Küreselleşen Bir Dünyada Diyalog ve İşbirliği

Özbekistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü'ndeki (ŞİÖ) dönem başkanlığı çeşitli olaylar ve eğilimlerle oldukça yoğun bir zamana, tabiri caizse bir devrin bitip diğerinin başladığı ve sonuçları henüz tahmin edilemeyen "tarihî kırılma" dönemine denk geldi.

Uluslararası ilişkilerin evrensel ilke ve normlara dayanan modern sistemi belirgin ölçüde arızalar vermeye başladı. Bunun ana nedenlerinden biri, jeopolitik çatışmayı ve kutupsal düşünce kalıplarının yeniden ortaya çıkma risklerini körükleyen küresel düzeydeki derin bir

güvensizlik krizidir. Böyle bir karşılıklı dışlama süreci, küresel ekonominin rayına oturmasını ve küresel tedarik zincirlerinin toparlanmasını zorlaştırıyor.

Dünyanın farklı yerlerinde devam eden silahlı çatışmalar ticaret ve yatırım akışlarını istikrarsızlaştırıyor, gıda ve enerji güvenliği sorunlarını daha da derinleştiriyor. Bununla birlikte yaşadığımız küresel iklim şokları, artan doğal kaynak ve su kıtlığı, biyolojik çeşitliliğin azalması, tehlikeli bulaşıcı hastalıkların yayılması gibi sorunlar, toplumlarımızın zafiyetlerini daha önce

**Şevket
MİRZİYOYEV**
Özbekistan
Cumhuriyeti
Cumhurbaşkanı

hiç olmadığı kadar ortaya çıkarmış bulunuyor. Tüm bunlar, insanların geçinmelerinin temellerini tehdit ederek gelir kaynaklarını azaltırken varoluşsal ortak kazanımların kaybına yol açmaktadır. Bu koşullar altında, hiçbir ülkenin böylesi küresel risklerden ve zorluklardan tek başına kurtulmayı veya bunlarla başa çıkmayı umayacağı açıktır.

Bugün içinde yaşadığımız karşılıklı bağımlılığa dayalı dünyadaki tehlikeli sorunlar sarmalından çıkmanın tek bir yolu var; o da, herkesin çıkarlarını dikkate alan ve karşılıklı saygıya dayanan yapıcı bir diyalog ve çok taraflı işbirliği yoludur. Büyük, orta ve küçük ülkelerin, tam da kriz anlarında dar çıkarlarını aşmaları ve böylesi bir etkileşime odaklanmaları, her birimizi ilgilendiren barış, güvenlik ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tehdit ve zorluklara karşı koymak üzere ortak çaba ve olanakları birleştirerek artırmaları gerekmektedir.

Etkin bir uluslararası işbirliği, dünyayı daha istikrarlı, öngörülebilir ve müreffeh kılar. Bu, çağımızın ortak sorunlarını çözmenin en gerçek, en uygun ve en yakın yolu; tabiri caizse olası zorluk ve şoklara karşı evrensel bir "sigorta"dır.

Başarılı Bir Bölgesel İşbirliği Modeli

Çok taraflı kuruluşlar olmadan herkesin çıkarlarını karşılayan uluslararası işbirliği mümkün değildir. Böyle kuruluşlar, bazı eksikliklere rağmen, bölgesel ve küresel düzeyde devletlerarası etkileşimin en önemli iletkenleri olarak hizmet etmeye devam ediyor. Uluslararası ve bölgesel kuruluşlar, anlaşmazlıkların üstesinden gelme ve karşılıklı anlayışı güçlendirme, siyasi ve ekonomik işbirliğini geliştirme, ticareti genişletme ve kültürel-beşeri değişimleri teşvik etme konularında ülkelere yardımcı olmaktadır.

En genç olan çok taraflı kuruluşlardan biri, Şanghay İşbirliği Örgütü de bu amaç ve hedefleri takip etmektedir. Aslında bu kuruluş farklı kültürel ve uygarlık kodlarına, kendi dış politika yönergelerine ve ulusal kalkınma modellerine sahip ülkeleri birleştirmeyi başarmış eşsiz bir devletlerarası yapıdır. Tarihsel açıdan kısa bir dönemde uzun bir yol kat eden ŞİÖ, modern küresel dünyadaki siyasi ve ekonomik düzenin ayrılmaz bir unsuru haline gelmiştir. Bugün ŞİÖ ailesi, geniş bir coğrafi alanı ve gezegenimizin nüfusunun yaklaşık yarısını birleştiren dünyanın en büyük bölgesel organizasyonudur.

ŞİÖ'nün uluslararası hukuk kapsamındaki çekiciliği; kutuplar dışı statüsü, açıklığı, üçüncü ülkelere veya uluslararası kuruluşlara karşı yönelmemesi, tüm katılımcıların eşitliği ve egemenliğine saygı duyması, içişlerine karışmayı reddetmesi, siyasi çatışmayı ve cepheleşmeyi önlemesinden kaynaklanır. Bölgesel güvenliğin sağlanması yoluyla çok yönlü işbirliğinin teşvik edilmesi, ŞİÖ'nün başarı öyküsünü oluşturur.

Aslında Şanghay İşbirliği Örgütü; herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın barış, işbirliği ve kalkınma adına bir çekim merkezi olma amacını gütmektedir. Tam da bu nedenle, ŞİÖ'nün faaliyetlerine katılmaya hazır devletlerin sayısı her yıl artıyor. Bu durum, modern uluslararası ve bölgesel ilişkiler sisteminin dönüşüm sürecinden geçtiği koşullarda özellikle dikkat çekiyor.

Dünyanın dinamik olarak gelişen ekonomilerini kapsamı, devasa beşeri, entelektüel ve teknolojik potansiyele sahip bulunması, büyük ölçüde kullanılmayan doğal kaynakları ile coğrafyasında kendi kendine yeterli olması; ŞİÖ'nün ekonomik değerinin artmasına katkı sağlamaktadır.

Günümüzde ŞİÖ üye ülkelerinin toplam GSYİH'si, küresel rakamın yaklaşık dördte birine ulaşmıştır. Bu gösterge, 20 yaşını yeni doldurmuş bölgesel bir organizasyonun küresel sürdürülebilir kalkınmaya dönük çok sağlam bir katkısını yansıtmaktadır.

Yeni zorluklar ve fırsatlarla karşı karşıya olan bir dünyada; ŞİÖ, dönüşüm ve büyüme bakımından mükemmel fırsatlara sahiptir. Burada niceliksel büyümenin yanında yeni stratejik vektörlerin açılması konusu da kastedilmektedir. Ulaşım ve bağlantısallık; enerji, gıda ve çevre güvenliği; inovasyon, dijital dönüşüm ve yeşil ekonomi gibi alanlar mevzu bahis büyüme vektörlerinin başında yer almaktadır.

Özbekistan'ın Dönem Başkanlığı: Birlikte Kalkınma Yoluyla Ortak Başarıya Doğru

ŞİÖ'de sorumlu başkanlık görevini üstlenen Özbekistan Cumhuriyeti, işbirliği için yeni ufuklar açarken her bir katılımcı ülkenin sahip olduğu kullanılmamış potansiyeli harekete geçirerek "Örgütün Hızlandırılmış Kalkınma Stratejisi"ne bağlı kalmıştır.

Bir diğer sloganımız da "Her birimiz güçlüyse ŞİÖ de güçlüdür" şeklindedir. Bunu hayata geçirerek Örgüt'ün içeriden daha da güçlendirilmesinin yanında dışarıdan, uluslararası ortaklarımız için daha çekici olması uğrunda da ciddi çalışmalar yaptık.

Yıl içinde seksenden fazla büyük etkinliğin düzenlendiği bir ortamda, güvenlik alanında işbirliğinin daha da pekiştirilmesinden ulaşım ve ekonomik bağlantısallığın güçlendirilmesine, Örgüt'ün uluslararası arenada konumlandırılmasından kalkınmanın yeni yol ve çözümlerini aramaya ŞİÖ için kapsamlı bir gündem oluşturulmuştur. ŞİÖ'nün tarihsel gelişiminin yeni bir aşamasındaki tüm bu umut verici işbirliği alanları, dönem başkanlığımız sırasında hazırlanan otuzdan fazla program, anlaşma ve kararlarda yansımıştır.

Daha fazlasını söyleyeceğim. Özbekistan'ın ŞİÖ'deki dönem başkanlığı, ülkemizin son altı yılda izlediği aktif ve açık dış politikanın mantıklı bir devamıdır. Bu politika, her şeyden önce, günümüzde iyi komşuluk ve işbirliğini güçlendirmeye yönelik olumlu ve geri dönüşü olmayan süreçlerin gerçekleştiği yer, bir nevi ŞİÖ'nün coğrafi çekirdeği olan Orta Asya bölgesinde canlılık kazanmaktadır.

Tüm ŞİÖ katılımcı ülkeleri en yakın komşularımız, dostlarımız ve stratejik ortaklarımızdır. Dönem başkanlığı bizlere çok taraflı işbirliğini daha da güçlendirmek için iyi bir fırsat vermiş, katılımcıların her biri ile ikili işbirliğini genişletme, daha da derin bir ortaklık için yeni hedefler belirleme imkanını sunmuştur.

ŞİÖ'nün kendi başarı hikayesini Afganistan ile paylaşmasının önemli ve gerekli olduğuna inanıyorum. Bu ülke, büyük ŞİÖ coğrafyasının ayrılmaz bir parçasıdır. Afgan halkının iyi komşulara ve onların desteğine her zamankinden daha fazla ihtiyacı var. Ülkeye yardım eli uzatarak sosyo-ekonomik büyümesini, bölgesel ve küresel kalkınma süreçlerine entegrasyonunu teşvik etmek, krizin çözümü için uzun vadeli etkili yollar sunmak; bizlerin ahlaki yükümlülüğüdür. Yüzyıllardır küresel güçler ile bölgesel güç merkezleri arasındaki çatışmalarda tampon bölge rolünü oynayan Afganistan, artık yeni bir barışçıl misyonu, Orta ve Güney Asya arasını bağlayan halka görevini denemeli.

Trans-Afgan koridorunun inşası, karşılıklı yarar sağlayan bu tür bölgeler arası işbirliğinin bir sembolü olabilir. Termez-Mezar-ı Şerif-Kabil-Peşaver demiryolu gibi ortak altyapı projelerini hayata geçirerek sadece sosyo-ekonomik, ulaşım ve iletişim sorunlarını çözmekle kalmayacağımızı, aynı zamanda bölgesel güvenliğin sağlanmasına da önemli bir katkı sağladığımızı anlamak da önemli.

Yaklaşımlarımızı daha da yakınlaştırarak ve ortak çabalarımızla daha huzurlu, istikrarlı ve müreffeh Afganistan için yeni bir ŞİÖ gündemi geliştirebiliriz. Ancak ve ancak bu şekilde, bölünmez bir güvenliğe sahip ve gerçekten istikrarlı bir şekilde gelişen ŞİÖ coğrafyasını yaratabiliriz.

İşbirliği, Karşılıklı Anlayış ve Dostluğun Tezahürü Olarak “Semerkant Ruhı”

Ticari, ekonomik ve endüstriyel bağların ciddi şekilde bozulmasına neden olan üç yıllık bir pandemi durgunluğundan sonra, ŞİÖ ülkeleri ve halkları doğrudan iletişime ihtiyaç duymaktadır. Büyük İpek Yolu'nun incisi sayılan eski Semerkant kenti, ŞİÖ ve üye ülkelerinin yararı ve refahına hizmet etmek için tasarlanmış yeni atılım önerileri ve girişimleriyle dünyanın on dört ülkesinin liderlerini ağırlamaya hazırdır.

Hiç şüphe yok ki bu efsanevi şehir, ŞİÖ başarı öyküsünün bir sonraki sayfasını açacaktır. Semerkant'ın görkemli tarihi mirası buna katkıda bulunacaktır. Nitekim bu şehir, yüzyıllar boyunca, Avrupa'dan Çin'e uzanan ülkeleri birbirine adeta iplerle bağlamış, Kuzey ile Güneyi, Doğu ile Batıyı birleştiren bir halka olmuştur.

Tarihte Semerkant; daha iyi yaşam, daha başarılı ve mutlu bir hayat gibi ortak amaçların 'pişirildiği' bir fikir ve bilim ocağı idi. Ve herkes, dostsever komşuların gerçek servet olduğunu, komşu komşunun nimeti sayıldığını, ki işbirliği, ticaret, yaratıcılık, bilim, sanat ve en iyi fikirler temelinde iyi şeyler üretildiğini, ulusların zenginleşip yaklaştığını çok iyi anlamıştır. Günümüzde modern ve dinamik olarak gelişen bir altyapıya sahip Semerkant'ın bu eşsiz nitelikleri şehri bölgesel ve küresel zorluklara doğru cevaplar bulmak için en uygun tartışma, araştırma ve anlaşma platformuna dönüştürüyor.

İnsanlığın bütünlüğü ve birbirine bağlılığı öyle bir noktaya geldi ki, zorlukların çoğu bölgesel çalışmanın yanında küresel düzeyde çabalamayı da gerektirmektedir. Uzun yıllara dayanan ortak çalışma deneyimimize dayanarak, Semerkant'taki ŞİÖ Zirvesi'nin, ortak güvenlik ve refah adına karşılıklı saygı, güven, yapıcı işbirliği ilkelerine dayalı yeni, kapsayıcı bir diyalogun nasıl başlatılacağına dair bir örnek oluşturacağından eminiz.

Semerkant, farklı dış politika önceliklerine sahip devletleri birleştirip uzlaştıracak bir platform olabilir. Tarihsel olarak Semerkant'tan bakıldığında dünya parça parça değil, bir bütün ve bölünmez olarak görülmüştür. Tam da bu yaklaşım “Semerkant Ruhı” olarak nitelendirilebilecek, Şanghay İşbirliği Örgütü kapsamındaki ilişkiler de dahil olmak üzere temelde yeni bir uluslararası işbirliği biçiminin inşa edilebileceği benzersiz bir fenomenin özüdür.

Mahiyetine göre “Semerkant Ruhı”, 20 yıldan fazla bir süre önce ülkelerimizin talep gören yeni bir organizasyon yaratmaya karar vermesiyle ortaya çıkan “Şanghay Ruhı”nu organik olarak tamamlamayı amaçlamaktadır.

Bu nedenle, Semerkant'ta ŞİÖ'nün hayatında yeni bir aşamanın başlangıcına tanık olacağımızdan eminiz. Zirvede Örgüt'ün katılımcıları artacak ve geleceğe dönük gündem oluşturulacaktır ki bunların hepsi çok semboliktir.

Bizler iyimserlik içindeyiz ve Şanghay İşbirliği Örgütü'nün yaklaşan zirvesinde alınacak kararların hem bölgesel düzeyde hem de küresel çapta diyalog, karşılıklı anlayış ve işbirliğinin güçlendirilmesine münasip bir katkı sağlayacağına inanıyoruz.

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Almanya Enerji İşbirliğinin Sona Ermesi

Rusya ile Almanya arasında elli yıl önce başlayan doğalgaz işbirliği fiilen sona ermek üzeredir. Nitekim 4 Eylül 2022 tarihinde Almanya Şansölyesi Olaf Scholz, ülkenin 2022 yılının Aralık ayına kadar Rusya'dan doğalgaz tedarikini tamamen durdurmayı planladığını açıklamıştır. Rusya'nın güvenilir bir enerji tedarikçisi olarak adlandırılamayacağını ve Moskova'nın doğalgaz anlaşmalarından kaynaklı yükümlülüklerini artık yerine getirmediğini belirten Scholz, Almanya'nın “2021 yılının Aralık ayından itibaren

Rusya'dan doğalgaz tedariki kesilirse ne olur?” sorusuna yanıt aradığını ve böyle bir senaryo için hazırlanmaya başladığını söylemiştir. Scholz, Almanya'nın doğalgaz depolarını aktif olarak yenilediğini ve kışın da doldurmaya devam edeceğini dile getirmiştir.[1]

2022 yılının yaz aylarından bu yana Gazprom, Kuzey Akım-1 Boru Hattı'ndan doğalgaz akışını aşamalı olarak azaltmıştır. 31 Ağustos-3 Eylül 2022 tarihleri arasında ise Gazprom, bu kararı

Dr. Sabir ASKEROĞLU
ANKASAM
Avrasya Uzmanı

planlı onarımlarla gerekçelendirerek gaz akışını tamamen durdurmuştur. 3 Eylül 2022 tarihinde ise Kuzey Akım-I üzerinden arzın kesilmesine rağmen Almanya'daki doğalgaz depolama tesislerinin %85 oranında dolu olduğu öğrenilmiştir. Yaz aylarında Almanya'da doğalgaz depolama tesislerinin 2022 yılının Ekim ayına kadar %85; Kasım ayına kadar da %95 oranında doldurmayı zorunlu kılan değişiklikler kabul edilmiştir. Fakat Berlin yönetimi, bu planı zamanından önce tamamladığını açıklamıştır.[2]

Hatırlanacağı gibi, Sovyetler Birliği ile Federal Almanya liderleri arasında 1970 yılının Şubat ayında Sovyetler Birliği'nden Batı Avrupa'ya bir doğalgaz boru hattının inşası ve Rus (Sovyet) doğalgazının tedariki konusunda uzun vadeli bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma, Sovyet-Alman ve Sovyet-Avrupa anlaşmalarının tarihindeki en büyük uzlaşısı olduğu için "Yüzyılın Anlaşması" şeklinde adlandırılmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından ise Rusya ile Almanya, enerji alanında yeni bir jeopolitik ilişki geliştirmeye başlamıştır.

2005 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile dönemin Almanya Şansölyesi Gerhard Schröder arasında Alman-Rus ortaklığı için anlaşma imzalanmıştır. Baltık Denizi'nin altından Almanya'ya ulaşacak olan Kuzey Akım-I Projesi; Rusya, Almanya, Hollanda ve Fransa tarafından desteklenirken; bu projeye transit ülkeleri, Baltık ülkeleri ve ABD karşı çıkmıştır. Projenin ana hedefi, Avrupa pazarına doğalgaz arzını arttırmak ve transit ülkelere olan bağımlılığı azaltmaktır.

Anlaşmanın ardından 2005 senesinde Rusya topraklarında, 2006 yılında da Avrupa kısmında Kuzey Akım-I Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin inşaatı başlatılmıştır. Almanya'nın daha fazla desteğini alabilmek için 2006 yılında Putin, Schröder'in istifa etmesinin ardından ona Gazprom Denetleme Kurulu Başkanlığı'nı teklif etmiştir. Bu öneriyi kabul eden Schröder, Rus enerji politikalarının sadece Almanya'daki değil; Avrupa'daki lobisi haline gelmiştir. Nitekim 2008 yılının Haziran ayında yapılan Baltık Denizi Zirvesi'nde önce bu projeye karşı çıkan Litvanya ve Estonya da söz konusu lobicilik faaliyetleri sayesinde projeye itirazlarının olmadığını açıklamıştır. Hatta Letonya, projeye desteğini bile dile getirmiştir.[3]

2012 yılında Kuzey Akım-I Projesi'nin tamamlanmasının ardından Rusya ile Almanya ikinci bir projenin görüşmelerini başlatmıştır. 2018 yılının Eylül ayında ise Kuzey Akım-II Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin inşaatına başlanmıştır. Fakat başta ABD olmak üzere çoğu

devlet, bunun Rusya'nın çıkarlarına hizmet eden bir jeopolitik proje olduğu gerekçesiyle girişime karşı çıkmıştır. 2021 yılının son aylarında Washington yönetimi, Kuzey Akım-II Projesi'ne karşı yaptırım kararı almıştır.

Rusya'nın 2022 senesinin Şubat ayında Ukrayna'ya müdahale etmesinin ardından Almanya da Kuzey Akım-2 Boru Hattı'nın faaliyete alınmayacağını duyurmuştur. Rusya'ya yönelik yaptırımlar karşısında Moskova da doğalgaz akışını kesintiye uğratarak Avrupa'nın enerji piyasasına ve ekonomisine zarar vermeye başlamıştır. Bu da uzun zamandan beri güvenilir bir tedarikçi statüsünü korumaya çalışan Rusya'nın artık bu ilkeye uymayacağını ortaya koymuştur.

Rusya'nın Avrupa kıtasında enerji krizini tetiklediğini ve bunu bilinçli bir şekilde yaptığını öne süren Berlin'e karşı Moskova, bahsi geçen iddianın gerçeği yansıtmadığını ve yaşanan gelişmelerden Avrupalı siyasetçilerin suçlu olduğunu savunmaktadırlar. Örneğin Rusya Güvenlik Konseyi Başkan Vekili Dmitri Medvedev, Almanya'nın Rusya'nın düşmanı gibi davrandığını, ülkeye ve vatandaşlarına yaptırımlar uyguladığını ve Ukrayna Ordusu'na silah tedarik ettiğini söylerken; Almanya Şansölyesi'nin ülkesinin ekonomik sorunlar yaşamasına şaşırmaması gerektiğini ifade etmiştir.[4]

Benzer bir şekilde Rusya Başbakan Yardımcısı Alexander Novak da Avrupa'da doğalgaz fiyatlarının daha da yükselebileceğini öne sürmüştür. Novak'a göre, "Avrupa'nın enerji piyasalarındaki çöküş", Avrupalıların "kısa vadeli politikalarından" kaynaklanmaktadır. Konuyla ilgili olarak Novak, aşağıdaki yorumu yapmıştır:[5]

"Rusya'da sanayi kuruluşları için doğalgaz Avrupa ülkelerinden 40 kat daha ucuzdur. Karşılaştırma yapmak gerekirse, 1000 metre küp doğalgaz, endüstriyel tüketiciler için 70 dolara mâl olmaktadır. Vatandaşlar için ise daha da ucuza. Avrupa'daki borsalarda ise 1000 metre küp, 3.000 dolara geliyor. Bu, bizim rekabet avantajımızdır."

Ayrıca Novak, Avrupa'nın 2021 yılında enerji kaynakları için 350-400 milyar avro ödediğini, 2022 yılında 400 milyar avro daha fazla ödeyeceğini belirtmiştir.[6] Anlaşılacağı gibi Rusya, ekonomik olarak Avrupa'ya zarar vermeye çalışmaktadır. Rusya'nın enerji kaynaklarına bağımlı olan Almanya'nın kesilen ve 2023 yılına kadar tamamen sonlandırmak istediği Rus doğalgazına alternatif bulup bulamayacağı ise soru işaretidir.

Halihazırda enerji tedarikçisini çeşitlendirme maksadıyla Ortadoğu ülkeleriyle önemli görüşmeler yapılmaktadır. Hatta birtakım anlaşmalar da söz konusudur. Avrupa'nın en büyük ekonomisi olan Almanya için öncelikli konu, kış dönemini atlatabilmektir. Berlin, bu süre içerisinde doğalgaz depolama tesislerindeki kaynaklarla fiyat dengesini sağlamayı düşünmektedir. Üstelik gelecekte diğer enerji kaynaklarını da yeniden kullanmaya başlayacaktır.

Mevcut durumda Ortadoğu ülkeleri, Rusya'nın yerini almaya hazır olduklarını göstermişlerdir. Küresel enerji piyasalarında önemli yere sahip olan ABD'nin de genelde Avrupa'ya ve özelde de Almanya'ya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Rus doğalgazına nazaran daha pahalıya mâl olacağını bilmesine rağmen Berlin yönetimi, enerji güvenliğini sağlamak amacıyla alternatif kaynaklar almaya devam etmektedir.

Enerji alanında Rus-Alman işbirliğinin sona erecek olması, Rusya açısından da olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Öncelikle Rusya, güvenilir tedarikçi konumunu kaybedecektir. Nitekim bu durum, teorik de olsa Rusya-Almanya ilişkilerinin düzelmesi halinde bile ciddi bir güven problemi yaratacaktır. İkincisi, Rusya için büyük bir pazar kaybı meydana gelecektir. Rusya, var olan gelirlerinden yoksun kalacağı gibi, ilerleyen zamanda yeniden Avrupa pazarı için aday haline geldiğinde bile pazarda yer alması zorlaşacaktır. Üçüncü olarak Rusya'nın enerji sektörünün büyük sorunlarla karşılaşabileceği söylenebilir. Büyük Avrupa pazarından yoksun kalan doğalgaz sektörü, enerji kaynaklarının üretimini azaltma yoluna gidebilir. Bu yüzden de sektöre yapılan yatırımlar durabilir. Ayrıca Avrupa pazarından dışlanan Rusya, Çin ve ileride Hindistan gibi Batı dışı ülkelerin taleplerine muhtaç hale gelebilir. Petrol pazarında görüldüğü gibi Batı ambargosuna maruz kalan Rusya petrolü, Çin ve Hindistan'a %30 daha ucuza satılmaktadır. Benzeri bir durum doğalgazda da yaşanabilir. Fiyatı belirleyen tarafın Rusya değil, tüketici ülkenin olması muhtemeldir. Bu da yine Rusya'nın edilgen duruma düşmesine yol açabilir.

Sonuç olarak Almanya'nın Rusya'yla olan enerji işbirliğini sona erdirmesi, uzun süredir bu işbirliğinden ötürü Berlin'i eleştirenleri haklı çıkaracaktır. Zira yirmi yıldır işbirliği için yapılan milyarlarca dolar boşa harcanmış sayılacaktır. Bu yüzden de Almanya'nın enerji stratejisi de başarısız olarak değerlendirilebilir. Zira Almanya'daki enerji fiyatları ve bu bağlamda ülke ekonomisi, ciddi belirsizliklerle karşı karşıya kalacaktır.

[1] "Шольц: Россия нарушает контракты по газовым поставкам, к их остановке в ФРГ готовились с декабря", Kommersant, <https://www.kommersant.ru/doc/5546777>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[2] "Германия заполнила газохранилища на 85%, несмотря на остановку «Северного потока»", Kommersant, <https://www.kommersant.ru/doc/5546711>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[3] "Россия и Германия сломили сопротивление Латвии, Литвы и Эстонии", Nezavisimaya Gazeta, https://www.ng.ru/economics/2008-06-06/5_pribalty.html, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[4] "«ФРГ действует как враг России». Медведев объяснил, почему у немцев проблемы с газом", Gazeta.Ru, <https://www.gazeta.ru/politics/2022/09/04/15399925.shtml?updated>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[5] "Новак сравнил стоимость газа для промышленности в России и Европе", Vedomosti, <https://www.vedomosti.ru/economics/news/2022/09/04/939097-novak>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[6] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Yunanistan'ın Enerji Hamleleri

Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya yönelik başlattığı "özel askeri operasyon", Avrupa'yı en çok enerji alanında sarsmıştır. Zira Avrupa Birliği'ndeki (AB) çoğu ülkenin yıllardır enerji bakımından Rus doğalgazına bağımlı olmaları, üye devletleri içinden çıkılması zor bir durumla karşı karşıya bırakmıştır.

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahale etmesinin ardından AB, Moskova'ya olan doğalgaz bağımlılığının kendi "yumuşak karnini" oluşturduğu gerçeğiyle yüzleşmiştir. Kremlin ise AB'nin doğalgaz konusunda kendisine olan bağımlılığını bildiği için bunu bir "şantaj malzemesi" olarak kullanmış ve kullanmaya devam etmektedir.

**Cemal Ege
ÖZKAN**

AB içerisinde Rus doğalgazına en çok bel bağlayan ülkelerden biri olan Yunanistan, 2021 yılında doğalgaz ihtiyacının %40'ını Rusya'dan karşılarken; bunun %70'inden ise elektrik üretiminde yararlanmıştı.[1] Bu açıdan Yunanistan'ın Rus doğalgazından aniden vazgeçmesi ya da yerine hızlı bir şekilde alternatif bulması, en azından kısa vadede mümkün görünmemektedir.

Tüm bunlarla birlikte Yunanistan, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Rus doğalgazına olan bağımlılığını azaltma yönünde faaliyetler yürütmüştür. Bunun en önemli örneklerinden biri de Yunanistan'ın Sıvılaştırılmış Doğalgaz (LNG) seçeneğine yönelmesidir. Atina, 2022 yılının Mayıs ayında Dedeağaç'ta LNG terminali kurulması projesini başlatmıştır. Söz konusu terminalin 2023 yılının Kasım ayında hazır hâle gelmesi beklenmektedir.[2] Ancak belirtilen tarih göz önünde bulundurulduğunda, önümüzdeki aylar için Rus doğalgazının yerini alması olası değildir. Dolayısıyla Yunanistan'da kış aylarının zor geçeceği öngörülebilir.

Özellikle de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesinin ardından Yunanistan, kendisini enerji konusunda bir transit merkezi olarak ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Nitekim 2022 yılının Temmuz ayında Yunanistan ile Bulgaristan arasında Yunanistan-Bulgaristan Ara Bağlantı Doğalgaz Boru Hattı'nın açılışı yapılmıştır. Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis, söz konusu açılışta, "Bu sadece bir doğalgaz boru hattı değil; çok önemli bir Güney-Kuzey enerji köprüsüdür." demiştir.[3] Böylece Azerbaycan doğalgazı, Yunanistan üzerinden Bulgaristan'a taşınacaktır. Dolayısıyla Yunanistan'ın ilerleyen dönemde AB'nin enerji bağımlılığını azaltma konusunda kendisini bir merkez olarak ön plana çıkarması da kolaylaşacaktır.

Hatırlanacağı üzere, 2022 yılının Temmuz ayında Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed Bin Selman, Atina'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, Veliht Prensi'nin 2018 yılından sonra bir AB ülkesine yaptığı ilk resmi ziyaret olması bakımından dikkat çekicidir. Dahası ziyaret vesilesiyle iki ülke, Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayacak denizaltı veri kablosunun hayata geçirilmesi konusunda da anlaşmıştır.[4] Suudi Arabistan ve Bulgaristan örneklerinden görüleceği üzere Yunanistan, mevzubahis projelerle dünyaya kendisini bir enerji köprüsü olarak sunmaya çalışmaktadır.

Tahmin edileceği gibi, Yunanistan Başbakanı Miçotakis'in 2022 senesinin Ağustos ayında Katar'a yaptığı ziyaretteki görüşmelerin ana gündem maddesini de enerji oluşturmuştur. Miçotakis, Yunanistan'ın bölgedeki stratejik konumu ve altyapısı sayesinde Katar ile Avrupa arasında bir köprü görevi üstlenebileceğini ve ülkesinin Dedeağaç üzerinden Avrupa pazarına enerji ulaştırılması konusunda bir giriş noktası olarak hizmet edebileceğini dile getirmiştir.[5]

Yunanistan Başbakanı'nın Dedeağaç'la ilgili açıklamasının üzerinde durulması gerekmektedir. Dedeağaç, son zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) askeri varlığını arttırdığı yer olarak gündeme gelmektedir. Ancak Yunanistan, Dedeağaç'ı çok yönlü bir şekilde kullanmak istemektedir. Zaten bu amaç doğrultusunda Dedeağaç'ta LNG santrali projesini başlatmıştır. Dolayısıyla Dedeağaç, Yunanistan için yalnız askeri boyutta değil; ekonomi ve enerji alanlarında da güç kazandıracak bir yer haline getirilmek istenmektedir. Atina yönetimi açısından Dedeağaç'a yönelik enerji yatırımları ve ABD'nin askeri varlığı, ülkenin jeostratejik önemini arttıracak gelişmelerdir.

Öte yandan 4 Eylül 2022 tarihinde Yunan halkını ısınma konusunda alternatif yollar aramaya çağıran Yunanistan Kalkınma ve Yatırım Bakanı Adonis Georgiadis, yaklaşan kış aylarının İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilerin işgali nedeniyle ülkenin kıtlık yaşadığı 1942 yılına sükunetinden çok daha kötü olacağı uyarısında bulunmuştur.[6] Yani Rusya-Ukrayna Savaşı, Avrupa ve Yunanistan adına sarsıcı bir etki yaratmıştır. Bu durum, Georgiadis'in açıklamalarından da anlaşılmaktadır.

Savaş, genelde Avrupa'nın ve özelde de Yunanistan'ın çaresizliğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca enerji güvenliğini sağlayamayan ve bir devlete enerji konusunda bağımlı kalan ülkelerin ve uluslararası örgütlerin ne kadar zor durumda kaldıklarını da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Avrupa'yı ve Yunanistan'ı zor bir kış beklemektedir ve kışın şiddetine göre, AB'nin Rusya'ya olan tavrını yumuşatabilme ihtimali de vardır.

Sonuç olarak her ne kadar Yunanistan, enerji güvenliğini sağlama konusunda çeşitli adımlar atsa da bunların çoğu, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Yani Atina'nın enerji güvenliğini sağlama hususunda attığı adımlardan olumlu sonuçlar alabilmesi için belli bir zaman gerekmektedir. Tüm bunların yanı sıra Yunanistan gerek Çin'le gerekse de Körfez ülkeleriyle kurduğu ilişkilerde kendisini

Asya ile Avrupa arasında bir köprü olarak sunmaya çalışmaktadır. Bu nedenle Miçotakis'in muhataplarıyla yapacağı görüşmelerde, ülkenin bir "bağlantı noktası" işlevi gördüğünü gündeme getirmeye devam edeceği öne sürülebilir.

[1] "Greece Can Cope with Possible Russian Gas Disruptions Thanks To LNG-Minister", Reuters, <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-greece-energy-idUSL8N2YL335>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[2] Harry Aposporis, "Launch of works on Alexandroupolis LNG terminal in Greece", Balkan Green Energy News, <https://balkangreenergynews.com/launch-of-works-on-alexandroupolis-lng-terminal-in-greece-heralds-reduced-dependence-on-russian-gas-for-the-balkans/>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[3] "New Pipeline from Greece to Bulgaria Offsets Russian Gas Cut", Associated Press, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-greece-bulgaria-moscow-20079c6a7092ac12340569fe776e9f6b>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[4] "Saudi Crown Prince to Visit Greece to Sign Energy, Telecoms Deals", Reuters, <https://www.reuters.com/markets/deals/saudi-crown-prince-visit-greece-sign-energy-telecoms-deals-2022-07-22/>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[5] Tasos Kokkinidis, "Energy Dominates Talks Between Greek PM and Emir of Qatar", Greek Reporter, <https://greekreporter.com/2022/08/22/energy-dominates-talks-greek-pm-emir-qatar/>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).

[6] "Minister Urges Greeks to Seek Alternative Heating Ways", Keep Talking Greece, <https://www.keeptalkinggreece.com/2022/09/04/greece-atlternative-heating-ways-minister-poll/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rus Doğalgazına Alternatif Arayışları Bağlamında Nükleer Enerji Seçeneği

2020 yılının Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü'nün Covid-19 virüsünün küresel bir salgına sebep olduğunu ilan etmesiyle başlayan ve 2022 yılının Şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalede bulunmasıyla derinleşen enerji krizi, dünyanın dört bir yanındaki ülkeleri alternatif yollar aramaya yönlendirmiştir. Petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artış, ülkeleri tehdit eden

ve halk arasında huzursuzluk yaratan boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle de Sri Lanka'dan Kazakistan'a, Fransa'dan Ekvador'a kadar geniş bir coğrafyada halk, artan enerji fiyatlarını protesto etmiş ve etmektedir.

Enerji krizi bağlamında Avrupa Birliği (AB), Rus doğalgazına olan bağımlılığını azaltma sözü

**Cemre Çağla
ATAMER**
ANKASAM Avrasya
Araştırma Asistanı

vermiş ve 2022 yılının Temmuz ayında üye devletler, doğalgaz kullanımını %15 oranında azaltma kararı almıştır. Savaştan önce ihtiyacı olan doğalgazın %55'ini Rusya'dan ithal eden Almanya, bu oranı %35'e kadar düşürmüştür. Ayrıca Berlin yönetimi Rusya'dan ithalatı tamamen sona erdirmek için yaptığı çalışmaları sürdürmektedir.

Öte yandan Rus doğalgazına olan bağımlılığı sona erdirmeye çabalarına karşılık Moskova yönetiminin de arzı azaltma ve hatta tamamen kesme yoluna gittiği görülmektedir.[1] Özellikle de Kuzey Akım-1 Boru Hattı'nda bir arızanın meydana geldiğinin açıklanması ve bu bağlamda Siemens ile Gazprom arasında yaşanan "tamir" belirsizliği, enerji kartının Kremlin tarafından baskı unsuru olarak kullanılmaya başladığını gözler önüne sermiştir.[2] Nihayetinde Rusya, yaptırımlar kaldırılana kadar doğalgaz akışını durdurduğunu açıklamıştır. Bu nedenle de yaklaşan kış ayları, Avrupalı devletlerin hızlı çözümler üretmesini gerektirmektedir. Bu noktada nükleer enerjinin üzerinde tartışılan alternatiflerden biri haline geldiği görülmektedir.

Hatırlanacağı üzere, 2011 yılında yaşanan Fukuşima Nükleer Kazası'na tepki olarak dönemin Almanya Şansölyesi Angela Merkel tarafından 2022 yılının Aralık ayına kadar nükleer santrallerin kullanımına son verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Rusya'nın enerji kozuna başvurusu nedeniyle Almanya Ekonomi Bakanı Robert Habeck, ülke genelindeki nükleer santrallerin 2023 senesinin Nisan ayına kadar kullanılacağını açıklamıştır.[3] Habeck, her ne kadar nükleerden vazgeçme planına sadık kalınacağını altını çizse de Baltık Denizi üzerinden Almanya'ya Rus doğalgazını taşıyan Kuzey Akım-1 Boru Hattı'nda yaşanan son kesinti, Berlin yönetiminin orta vadede nükleer enerjiden vazgeçemeyeceğine işaret etmektedir.

Belirtmek gerekir ki; 2021 yılının Aralık ayında göreve gelen Almanya Şansölyesi Olaf Scholz, Merkel gibi güçlü bir liderin ardından halkın tepkisini asgari seviyede tutmak isteyecektir. Bu durum, en azından enerji krizindeki aciliyet geçene kadar Almanya'nın nükleerden kopmamasını beraberinde getirecektir.

Öte yandan bir başka AB üyesi olan Polonya'da Başbakan Mateusz Morawiecki, ülkenin 2040 yılından önce altı nükleer reaktörün faaliyete geçirilmesi amacıyla ve nükleer enerji kullanımını başlatmak için potansiyel ortaklarla görüştüğünü belirtmiştir. Ayrıca Morawiecki, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkan Yardımcısı Kamala Harris'le nükleer enerji konusunda bir görüşme gerçekleştirmiş ve nükleer enerjinin gelişimine dair atılacak adımları ele almıştır.

Diğer taraftan Morawiecki, Paris'e gerçekleştirdiği ziyarette, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'la da nükleer enerji konusunu masaya yatırmıştır. Polonya, Güney Kore'yle de bu bağlamda çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir. 2021 yılında kabul edilen ve 2040 senesine kadar geçerli olacak olan Enerji Politikası Belgesi'ne göre Varşova yönetimi, altı nükleer santral inşa etmeyi planlamaktadır.[4]

Almanya ile Rusya arasında çalkantılı bir tarihi bulunan ve fosil yakıtlara bağımlılığı yüksek olan Polonya'ya savaşın ardından çok sayıda Ukraynalının göç ettiği bilinmektedir. Böylesi bir ortamda Varşova açısından ülkedeki istikrarın korunması oldukça önemlidir. Bu çerçevede Polonya, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını gidermek amacıyla nükleer enerjiye odaklanmaktadır. Ancak nükleer enerjiye geçiş, Polonya için kısa ve orta vadeli bir çözüm değildir. Yalnızca uzun vadeli arayışların bir parçasıdır.

Dahası 2011 yılında Fukuşima Nükleer Santrali'nde yaşanan ve etkisi Avrupa'ya kadar ulaşan felaketin ardından nükleer enerji programını büyük ölçüde durduran Japonya da nükleer enerji seçeneğini yeniden değerlendirmektedir. Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanı Yasuşi Nişimura, Endonezya'daki G-20 Toplantısı'nın oturum aralarında ülkenin karbon nötrlüğü hedeflediğini ve nükleer enerjinin Japonya'nın enerji güvenliğinin anahtarı olacağını belirtmiştir. Zaten 2022 yılının Mayıs ayında Japonya Başbakanı Fumio Kişida, enerji arzını ve fiyatlarını istikrara kavuşturmak için atıl durumdaki nükleer santralleri yeniden faaliyete geçirecek adımlar atacağını duyurmuştur. Nişimura, Japonya'nın yeniden etkinleştirmek istediği 10 tesisi güvence altına aldığını ve 2023 senesinden itibaren yedi tesisin daha yeniden aktive edileceğini sözlerine eklemiştir.[5]

Enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü ithal eden Japonya, salgın ve savaşla beraber giderek istikrarsızlaşan arz piyasaları karşısında, ulusal travmalarını aşmaya çabalamaktadır. Fakat ülkede azımsanmayacak düzeyde nükleer karşıtı grup vardır. Ayrıca Eski Başbakan Şinzo Abe'nin 2022 yılının Temmuz ayında suikasta uğraması da ülkenin hassas günler yaşamasına neden olmuştur. Bu sebeple Tokyo yönetiminin hem halkı enerji krizinden korumaya hem de tepkili kesimleri yatıştırmaya dönük dengeli bir politika geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Buna rağmen Japonya, çalışmaya hazır nükleer tesislere sahip olması hasebiyle bu kaynağa yönelmeye en yakın ülke konumundadır. Hatta Tokyo yönetimi, nükleer enerjiye odaklanacak ülkeler için yol gösterici bir rol bile üstlenebilir.

Sonuç olarak nükleer enerji, dünyanın farklı ülkelerinde alternatif çözüm olarak tartışılmaktadır. Polonya gibi altyapısı ve deneyimi olmayan ülkeler için nükleer enerji, finansal kaynak ve yardım gerektiren uzun bir süreç işaret etmektedir. Ancak Japonya ve ona benzer kapasitedeki devletler için hızlı bir çözüm olarak gündeme gelmektedir. Kısacası Rusya-Ukrayna Savaşı ve Moskova yönetimini hedef alan yaptırımlar, küresel enerji krizini derinleştirmiştir. Buna karşılık Rusya'nın çeşitli misillemelerde bulunması ve ülkelerin acil eylem planlarının mevcut endişeleri dindirememesi, nükleer enerjinin çözüm olarak düşünülmeye başlanmasına yol açmıştır. Elbette sıvılaştırılmış doğalgaz gibi alternatifler de değerlendirilmektedir. Ancak nükleer enerji, devletler tarafından kendi kendine yetebilirlik sağlayabilecek bir seçenek olarak görülmektedir. Bu durum ise başa çıkılması zor yeni krizlerin yaşanmasına sebebiyet verebilir.

[1] "Why Are Global Gas Prices So High?" BBC, <https://www.bbc.com/news/explainers-62644537>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[2] "Gazprom Says Siemens Ready to Repair Nord Stream 1 Pipeline", City A.M., <https://www.cityam.com/gazprom-says-siemens-ready-to-repair-nord-stream-1-pipeline/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[3] "Germany to Delay Phase-out of Nuclear Plants to Shore up Energy Security", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/05/germany-to-delay-phase-out-of-nuclear-plants-to-shore-up-energy-security>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[4] "Poland Seeks Partners on Nuclear, in Talks with US, France", Euroactive, <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/poland-seeks-partners-on-nuclear-in-talks-with-us-france/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[5] "Nuclear Power is Key for Japan's Energy Security and Carbon Neutrality Goals, Minister Says", CNBC, <https://www.cnbc.com/2022/09/05/nuclear-power-is-key-for-japans-energy-security-yasutoshi-nishimura.html>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Avrupa'nın Enerji Kırılganlığı: Çekya'daki Protestolar Neye İşaret Ediyor?

3 Eylül 2022 tarihinde Çekya'da yaklaşık 70.000 kişinin katıldığı protesto gösterileri düzenlenmiş ve söz konusu eylemlerde protestocular, yükselen enerji fiyatları karşısında hükümetin uyguladığı politikaları eleştirmiştir. Bu protestolar sırasında göstericiler tarafından Rusya'yla olan doğalgaz alışverişinin devam ettirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.[1] Bu da Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başladığı 24 Şubat 2022 tarihin-

den itibaren yekpare bir görüntü sergilemeye çalışan Avrupa'da çatlak seslerin yükselmeye başlayacağına ve halkların itirazının yükselmesine paralel olarak hükümetlerin üzerindeki baskının artacağına işaret etmektedir.

Bilindiği üzere Avrupalı devletler, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesinin ardından meseleyi Avrupa güvenlik mimarisi

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
Uluslararası
İlişkiler Uzmanı

çerçevesinde ele almış ve Moskova yönetimi açısından savaşı sürdürülebilir olmaktan çıkarmak maksadıyla Rusya'ya yaptırım uygulamaya başlamıştır. Halihazırda Avrupa Birliği (AB), Rusya'ya karşı yedi farklı yaptırım paketi açıklamıştır. Yaptırımlarla birlikte en çok konuşulan meselelerden biri de Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığı olmuştur. Bu çerçevede AB, enerji tedarikçilerini çeşitlendirmeye yönelik bir arayış içerisine girmiş ve Rus gazına olan bağımlılığın sıfırlanması hedefini benimsemiştir. Fakat meselenin pratikteki seyri, söz konusu bağımlılık durumunun ortadan kaldırılmasının sanıldığı kadar kolay olmadığını gözler önüne sermektedir.

Bu noktada Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yarattığı en önemli sorunun küresel enerji krizi olduğu ifade edilebilir. Nitekim Kış aylarının yaklaşmaya başlamasıyla birlikte pek çok ülke, artan enerji fiyatlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu da hem Avrupa halklarını fakirleştirmekte hem de AB üyesi devletlerin yetersizliğini ortaya koymaktadır. İşte bu ortamda Rusya'nın 4 Eylül 2022 tarihinde Kuzey Akım-1 üzerinden doğalgaz akışını süresiz olarak kestiğini duyurması,[2] her ne kadar teknik nedenlerle gerekçelendirilse de Moskova yönetiminin enerji kartını çok daha sert bir şekilde oynayacağını habercisidir. Zaten Kremlin de 5 Eylül 2022 tarihinde teknik nedenler gibi gerekçelerin arkasına saklanmadan doğrudan bu hamlesinin amacını dile getiren bir açıklama yapmış ve doğalgaz akışının yaptırımlar kaldırılana kadar başlamayacağını duyurmuştur.[3]

Enerji kartı üzerinden Moskova, Avrupa üzerindeki kırılganlığı arttırmak, enerji ihtiyacı olan Batılı devletleri müzakere masasına getirmek ve yaptırımların kalkmasını sağlamak istemektedir. Çünkü Rusya, karşılıklı hamlelerin yapıldığı bu güç mücadelesinin enerji boyutunda eli güçlü olan taraftır. Zira Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın uluslararası sisteme entegre olması amacıyla geliştirilen enerji ilişkilerinin karşılıklı bağımlılık yaratmadığı görülmüş ve özellikle de Kuzey Akım-1 Doğalgaz Boru Hattı, Moskova yönetiminin lehine işleyen bir durum ortaya çıkarmıştır. Nitekim Rusya, Avrupa enerji pazarında tekel haline gelmiş ve Rus devlet firması Gazprom da monopol konumuna ulaşmıştır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki; Avrupa'nın enerji tedarikçilerini çeşitlendirme ve dolayısıyla Rus doğalgazına olan bağımlılığı azaltma ve hatta sıfırlama hedefinde başarılı olduğunu ya da olabileceğini söylemek en azından kısa vadede pek mümkün değildir. Bu durum ise Avrupa'nın savaşın başından itibaren Rusya'ya karşı uyguladığı kolektif politikayı kırılgan hale getirmektedir. Çekya'daki protestoların da gösterdiği üzere, kış aylarıyla birlikte Avrupa halklarının savaşa ilişkin politikaları, çok daha sert bir şekilde eleştireceği öngörülebilir. Bu da Kita Avrupası'nın yekpare bir tavır geliştirmesini engelleyebilir.

Halihazırda Avrupa Birliği (AB) içerisinde Macaristan'ın aykırı sesler çıkardığı bilinmektedir. Bu anlamda Budapeşte yönetimi gerek dış politikasını güç merkezleri arasındaki dengeleri gözeterek çok yönlülük anlayışı doğrultusunda inşa etmeye çalışması gerekse de enerji bağımlılığını göz önünde bulundurması hasebiyle Rusya'ya enerji alanında yaptırım uygulanmasına karşı çıkmaktadır. Bu anlamda Macaristan'ın kendi önceliklerini gözeterek pragmatik ve realist bir yaklaşım sergilediği ifade edilebilir.

Son dönemde benzer bir duruşun Bulgaristan tarafından da geliştirildiği görülmektedir. Zira savaşın ilk günlerinde enerji tedarikçisini çeşitlendirme noktasında bazı somut girişimlerde bulunan Sofya yönetimi, özellikle de koalisyon hükümetinin devrilmesi ve geçici hükümetin teşkil edilmesinin ardından AB'den bağımsız bir şekilde Rus enerji devi Gazprom'la müzakerelere başladığını duyurmuştur.[4]

Söz konusu durum, Avrupa'daki kırılganlığın arttığını ve enerji bağımlılığı nedeniyle aktörlerin kısa süreli tepkilerin ötesinde Moskova'yı tamamen gözden çıkaramadığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kış aylarıyla birlikte Macaristan ve Bulgaristan gibi devletlerin sayısının artacağı öne sürülebilir. Nitekim Çekya'daki protestolar da Avrupa halklarının Rusya-Ukrayna Savaşı esnasında tarafsız bir politikanın benimsenmesi noktasında siyasilere yönelik baskıyı arttıracığının habercisidir.

Sonuç olarak enerji kartına başvuran Rusya'nın karşısındaki cepheyi bölebileceği ve bu yüzden de elinin kuvvetleneceği öne sürülebilir. Zira enerji, Avrupa'daki kırılganlığı arttırmakta, yükselen doğalgaz fiyatları nedeniyle fakirleşen halklar, hükümetlerini hedef tahtasına oturtmaktadır. Bu da Batı'nın kolektif bir şekilde hareket etmesinin her geçen gün daha da zorlaşacağını göstermektedir.

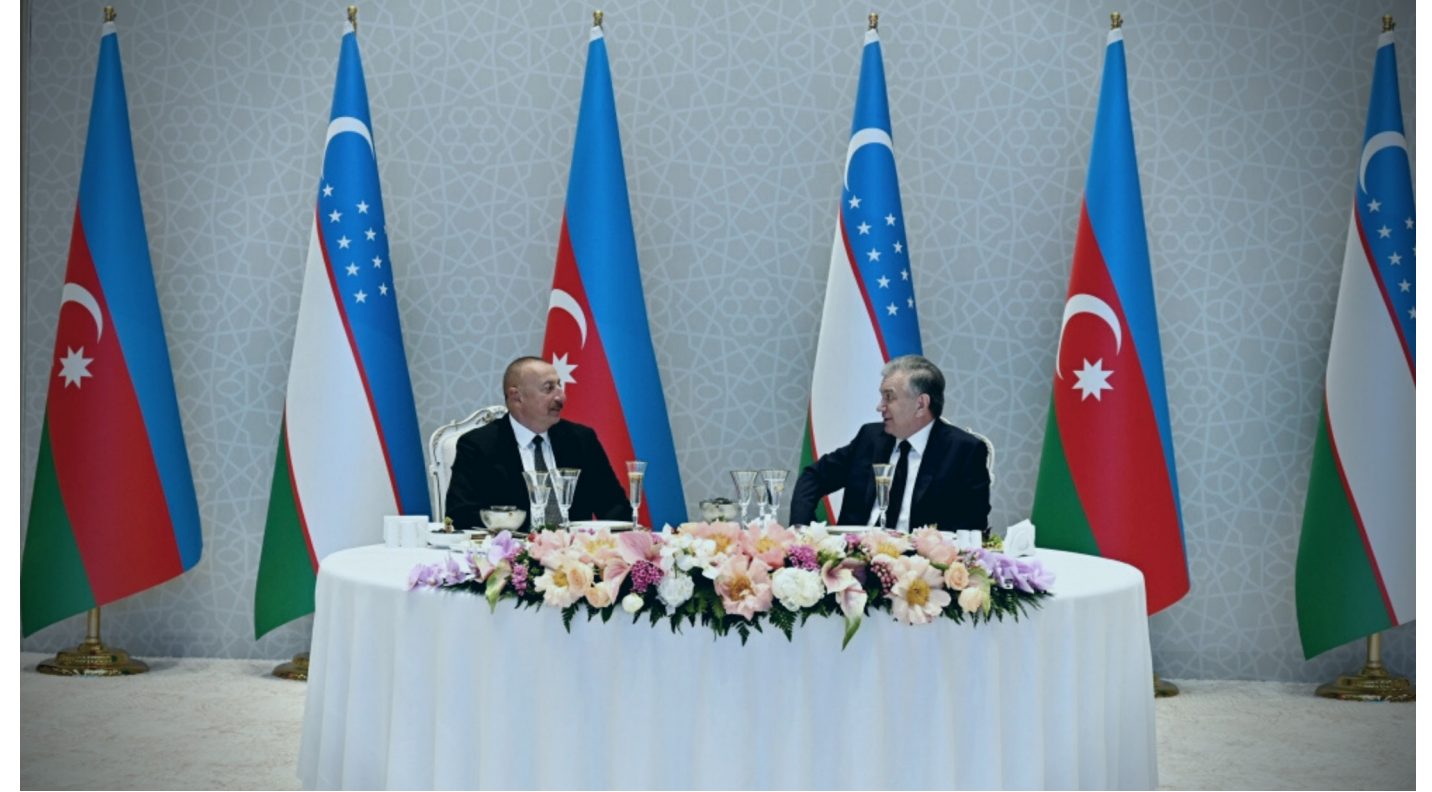

[1] "Tens of Thousands Protest in Prague Against Czech Government, EU and NATO", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/elections/news/tens-of-thousands-protest-in-prague-against-czech-government-eu-and-nato/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[2] "Gaz Akışı Süresiz Kesildi: Rus Şirketi Gazprom Avrupa'yı Kilitleyecek Kararı Duyurdu", Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/ekonomi/gaz-akisi-suresiz-kesildi-rus-sirketi-gazprom-avrupayi-kilitleyecek-karari-duyurdu-3856224>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[3] "Russia Will Not Resume Gas Supplies to Europe Until Sanctions Lifted, Says Moscow", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/05/russia-will-not-resume-gas-supplies-to-europe-until-sanctions-lifted-says-moscow>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[4] "Bulgaria Says Talks to Resume Russian Gas Supplies Are 'inevitable'", Reuters, <https://www.reuters.com/markets/europe/bulgaria-says-talks-needed-resume-russian-gas-supplies-2022-08-22/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya ile Kafkasya Arasında Güçlenen Bağlar: Azerbaycan-Özbekistan Yakınlaşması

Son dönemde Orta Asya ile Kafkasya arasındaki bağların güçlendiği görülmektedir. Özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşıyla beraber Kuzey Koridoru'nun istikrarsızlaşması, Çin de dahil olmak üzere Avrasya ülkelerini yeni güzergahlar aramaya itmiştir. Bu noktada Orta Hat'tın bulunduğu Hazar Denizi'nin doğusu ile batısındaki ülkeler arasındaki yakınlaşma süreci hızlanmıştır. Bunda İkinci Karabağ Savaşı'nda önemli bir zafer kazanarak Kafkasya'ya barış getiren Azerbaycan'ın Zengezur Koridoru'nun açılmasına dair gösterdiği iradenin de etkili olduğu söylenebilir. Çünkü coğrafi açıdan parçalanmaktan kurtulan Türk Dünyası ülkeleri arasındaki işbirliğinin ve entegrasyonun engellenme olasılığı, İkinci Karabağ Savaşı'ndan sonra ortadan kalkmıştır.

Bilindiği gibi, 2021 yılının Şubat ayında Azerbaycan ile Türkmenistan arasında anlaşma imzalanmış ve devletler, Hazar Denizi'ndeki tartışmalı bölgeler konusunda uzlaşmıştır. Daha sonra ise Azerbaycan ile Kazakistan arasındaki ilişkilerde çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Türkmenistan ve Kazakistan'ın hem enerji kaynaklarını Batı Dünyası'na aktarmak hem de Çin'in Avrupa'ya ulaşma sürecindeki jeopolitik önemlerini arttırmak için böyle bir adımı attığı söylenebilir. Diğer yandan bu üç devletin Türk Devletleri Teşkilatı üyesi olması da söz konusu yakınlaşmaya dinamizm ve hız kazandırmıştır.

Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan arasındaki ilişkilerin güçlenmesi, Doğu ile Batı arasında Orta

Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

Hat'tın önemini ve kullanıma potansiyelini arttırmıştır. Bu süreçte Bakü'nün Taşkent'le olan ilişkilerini güçlendirdiği görülmektedir. 21-22 Haziran 2022 tarihlerinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in Özbekistan'ı ziyaretinde devletler arasında 19 anlaşma imzalanmıştır.

Anlaşmaların temel içeriği, stratejik ortaklığın derinleştirilmesi ve kapsamlı işbirliğinin genişletilmesi üzerinedir. Savunma, dış politika, ticaret, ekonomi, yatırım, sanayi, petrol, doğalgaz, kimya, tekstil, inşaat, gıda ve tarım gibi alanlarda uzlaşıya varılmıştır. İkili ticari ilişkileri artırma konusunda ortak bir irade açıklayan ülke yönetimleri arasında ulaştırma koridorlarının geliştirilmesi ve taşımacılık tarifelerinin iyileştirilmesi konuları da ele alınmış ve Özbekistan'ın Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu'nu kullanması üzerine anlaşılma varılmıştır.[1]

2019 yılında ülkeler arasındaki ticaret hacmi, 81 milyon dolar iken; 2020 senesinde 82,3 milyon dolar olarak kayda geçmiştir. Ayrıca artan ikili ilişkilere paralel olarak ticaret hacmi %16 artmış ve 111,9 milyon dolara yükselmiştir.[2] 2022 yılında ve sonrasında bu rakamın artış trendini sürdürmesi beklenmektedir.

Daha sonra da Türkiye, Özbekistan ve Azerbaycan'ın Dışişleri, Ticaret ve Ulaştırma Bakanları, Orta Hat'tın merkezde olduğu bir diyalog toplantısı gerçekleştirmiştir. 2 Ağustos 2022 tarihinde düzenlenen toplantı sonucunda Özbekistan'ın Azerbaycan'la olan ilişkilerini yeni bir seviyeye çıkaran Taşkent Deklarasyonu imzalanmıştır.[3]

Son olarak iki ülke arasındaki önemli bir gelişme de enerji alanındaki işbirliği üzerinden olmuştur. 29 Ağustos 2022 tarihinde Enerji Bakanlıkları arasında 2023 yılının sonuna kadar hedefleri ve planları belirlenecek bir yol haritası üzerine anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşmaya göre; yenilenebilir enerji, petrol, doğalgaz ve petrokimya alanlarında ortak projeler yürütülecektir. Ayrıca taraflar, JSC Özbekneftegaz ve SOCAR'ın hidrokarbon kaynaklarının aranması ve üretimine yönelik ortak projeler geliştirmesi ve tecrübe paylaşımında bulunması, karşılıklı yatırımların teşvik edilmesi ve özelleştirmeler gibi konularda uzlaştıkları bilinmektedir. Buna ek olarak Karabağ merkezli projelerde de işbirliği yapılacağı iddia edilmektedir. Bu noktada ise en güçlü olasılık, Özbekistan'ın Batı'ya açılma konusunda Zengezur Koridoru'nu kullanma ihtimalidir.[4]

Özbekistan; önemli yeraltı kaynaklarının bulunması, Orta Asya'daki en kalabalık nüfusa sahip olması, ekonomik açıdan liberalleşme adımları atması ve bulunduğu jeopolitik konumu

nedeniyle Avrasya'nın kalbinde parlayan bir yıldız konumundadır. Azerbaycan ise Hazar Denizi üzerinden Asya'nın Avrupa'ya açılan en önemli kapısıdır. İki devlet arasında güçlendirilen ilişkilerin "kazan-kazan" yaklaşımıyla hareket edilerek daha ileri bir seviyeye taşınacağı aşıkardır. Bununla birlikte Bakü-Taşkent yakınlaşması, Orta Hat'tın da stratejik önemini arttıracaktır. Zira herhangi bir denize çıkışı olmayan Orta Asya devletleri için Azerbaycan önemli bir liman olacaktır.

Sonuç olarak Azerbaycan ile Özbekistan arasında gelişen ilişkilerin iki boyutlu kazanımlar sağlayacağı açıktır. Öncelikle devletler, yeni ekonomik kazançlar ve güçlü bağlar elde edecektir. Özellikle de Özbekistan, en kısa ve en az maliyetli güzergahtan Batı'ya ulaşabilecektir. Azerbaycan ise bulunduğu konumu bir kazanıma dönüştürecek. İkinci olarak Orta Hat'tın tam potansiyelinin ortaya çıkması ve kullanılması sağlanacaktır. Bu ise Kafkasya, Orta Asya bağlamında bölgenin güçlenmesi demektir. Aynı zamanda bu durum, Çin'den Avrupa'ya ulaşımı kolaylaştırırken; Avrasya'da da sürdürülebilir kalkınmaya hız kazandıracaktır.

[1] "Özbekistan ve Azerbaycan Stratejik Ortaklığı Derinleştirecek", TRT Avaz, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-ve-azerbaycan-stratejik-ortakligi-derinlestirecek/62b1f86601a30a2d402c478b>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[2] İlham Karimli, "Azerbaijan, Uzbekistan Set New Priorities for Expanding Cooperation", Caspian News, <https://caspiannews.com/news-detail/azerbaijan-uzbekistan-set-new-priorities-for-expanding-cooperation-2022-6-23-39/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[3] "Sayın Bakanımızın Türkiye-Özbekistan-Azerbaycan Üçlü Dışişleri, Ticaret ve Ulaştırma Bakanları Toplantısına Katılmak Üzere Özbekistan'ı Ziyareti, 2 Ağustos 2022", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ozbekistan-i-ziyareti-2-agustos-2022.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

[4] Joanna Lillis, "Uzbekistan, Azerbaijan Agree Energy Cooperation as Ukraine War Fosters Closer Turkic Ties", Eurasianet, <https://eurasianet.org/uzbekistan-azerbaijan-agree-energy-cooperation-as-ukraine-war-fosters-closer-turkic-ties>, (Erişim Tarihi: 06.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Avrupa'nın Enerji Kırılganlığı Macaristan'ı Haklı mı Çıkarıyor?

Soğuk Savaş sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasının ardından SSCB'nin halefi olan Rusya, Batı'yla iyi ilişkiler geliştirmeye yönelmiştir. Bu süreçte başta Almanya olmak üzere Batılı devletler, Moskova yönetimiyle enerji üzerinden karşılıklı bağımlılık ilişkisi geliştirmeye çalışmıştır. Burada ki amaç, Rusya'nın uluslararası sisteme dahil edilmesi yoluyla yeni çatışmaların ve dolayısıyla savaşların engellenmesi olmuştur. Fakat Kremlin, özellikle de Vladimir Putin'in Rusya Devlet Başkanı olmasının ardından enerji boyutundaki ilişkileri, stratejik bir silah olarak tasarlamıştır. Nihayetinde Rus enerji devi Gazprom, Avrupa enerjisi piyasasında tekel konumuna ulaşmıştır. Bu da Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile Rusya arasında

tek yönlü bir bağımlılık ilişkisinin meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesinin ardından Moskova'nın enerji kartına başvurması, küresel düzeyde enerji krizinin yaşanmasını beraberinde getirmiştir.

Belirtmek gerekir ki; Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Avrupalı devletler, kolektif bir tutum geliştirmeye çalışmış ve yekpare bir görüntü sergilemeye özen göstermiştir. Bu yaklaşım ise kendisini Rusya'ya yönelik yaptırımlarda göstermiştir. AB, Moskova yönetimi açısından savaşı sürdürülebilir olmaktan çıkarmayı hedefleyen ve Kremlin'e eylemlerinin cezasız kalmayacağını göstermeyi amaçlayan yedi farklı yaptırım pa-

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
Uluslararası
İlişkiler Uzmanı

keti açıklamıştır. Bu süreçte Macaristan ise AB içerisindeki kırılganlığı yansıtan aktör olarak lanse edilmiştir. Zira Budapeşte yönetimi, başta enerji olmak üzere çeşitli konularda Rusya'ya uygulanan yaptırımlara karşı çekinceler ve itirazlar dile getiren başlıca aktör olmuştur.

Bununla birlikte Rusya'nın yaklaşan kış aylarını fırsata çevirerek üzerindeki yaptırım baskısını azaltmak maksadıyla enerji kartına başvurması, son dönemde Avrupa'daki kırılganlığın artacağına işaret etmektedir. Zira Rusya, teknik nedenleri gerekçe göstererek iki kez kısa süreliğine Kuzey Akım-1 Doğalgaz Boru Hattı üzerinden Avrupa'ya yönelik doğalgaz akışını kesmiştir. Üçüncü kesinti ise 4 Eylül 2022 tarihinde gerçekleşmiş ve Kremlin yönetimi, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar kaldırılana kadar doğalgaz akışının gerçekleşmeyeceğini duyurmuştur.[1]

Söz konusu açıklamanın ardından Avrupalı devletlerin enerji konusundaki kırılganlığının arttığını gösteren birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Öncelikle Macaristan'ın zaten Rusya'yla olan enerji ilişkilerini sonlandırmak istemediği hatırlatılmalıdır. Ayrıca Bulgaristan'ın da Ukrayna'daki savaşın başladığı ilk günlerde yöneldiği enerji tedarikçilerini çeşitlendirme arayışından uzaklaşarak Gazprom'la müzakerelerde bulunduğu altı çizilmelidir. Fakat kırılganlığı derinleştirecek gelişmeler noktasında Rusya'nın Kuzey Akım-1 üzerinden doğalgaz akışını kesmesinin ardından yaşanan hadiselerle bakılmalıdır. Zira henüz kesintinin uzun süreli bir durum olmadığı anlaşılmadan 3 Eylül 2022 tarihinde Çekya'nın başkenti Prag'da yaklaşık 70.000 kişinin katıldığı bir eylem düzenlenmiştir.

Protestolar sırasında artan gaz fiyatlarına tepki gösteren insanlar, Çekya Hükümeti'nden Rusya-Ukrayna Savaşı'nda tarafsız bir tavır sergilemesini talep etmiştir.[2] Üstelik benzer protestoların Almanya ve Fransa'da da düzenlendiği görülmektedir.[3] Bu da "Avrupa'nın Enerji Kırılganlığı: Çekya'daki Protestolar Neye İşaret Ediyor?"[4] başlıklı analizimde de altını çizdiğim üzere, yaklaşan kış aylarına paralel olarak Batı'nın "değerler" üzerine inşa ettiği Rusya politikasındaki kırılganlığın artacağına habercisidir. Aynı zamanda bu durum, savaşın başından itibaren Avrupalı aktörler tarafından abartılı eleştirilerle tenkit edilen Macaristan Başbakanı Viktor Orban'ı zamanın haklı çıkaracağını da düşündürmektedir.

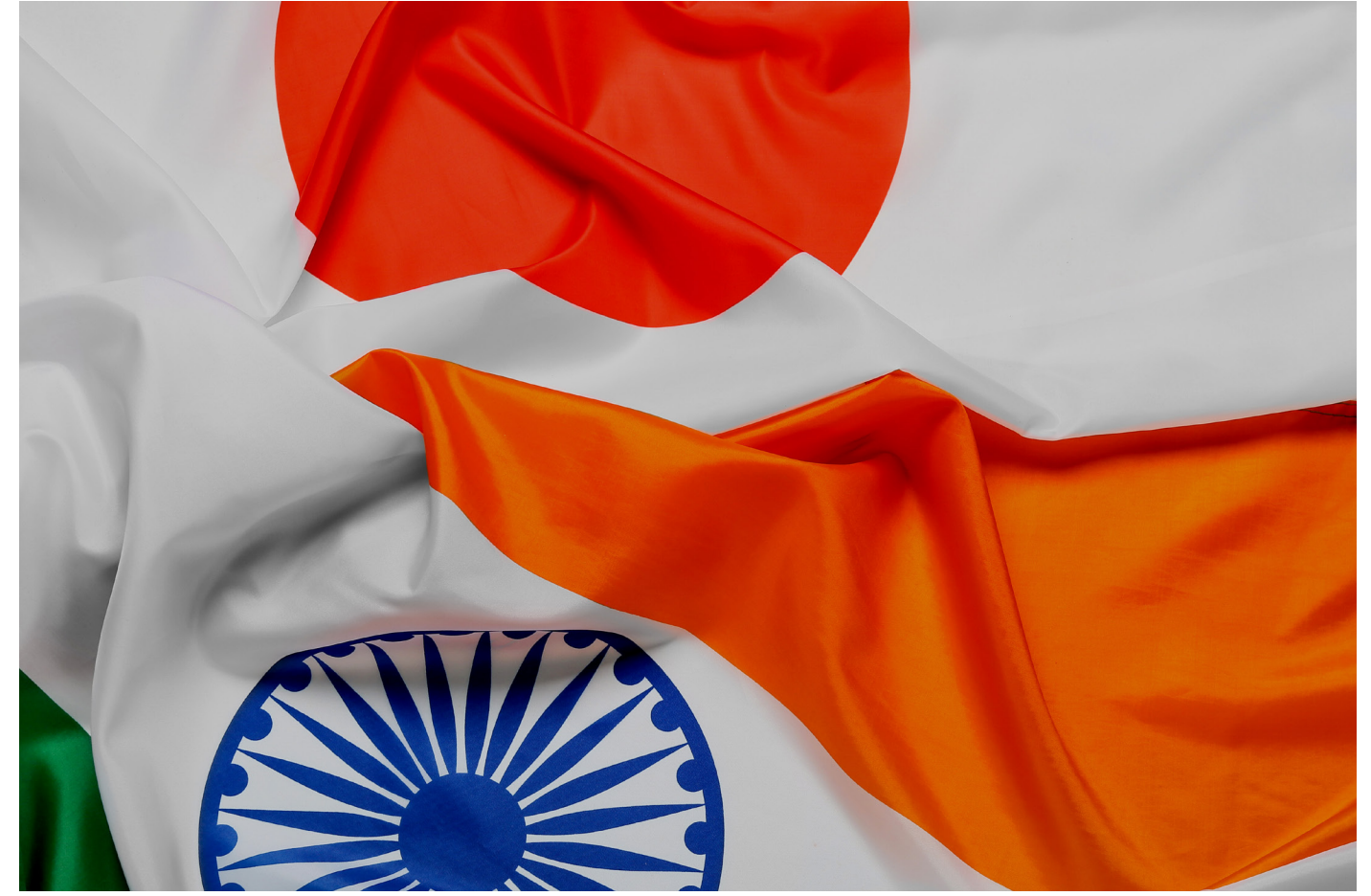
Bu noktada üzerinde durulması ve vurgulanması gereken konu, Orban'ın bazı AB ülkelerinin yansıttığı gibi bir lider olmadığı; aksine Macaristan'ın kendi ulusal çıkarlarını göz önünde bulunduran her ulus-devlet gibi güç merkezleri arasındaki dengeleri gözetken çok yönlü bir dış politika uygulamasını savunduğu ve buna yönelik adımlar attığıdır. Esasen Macaristan Başbakanı, Fidesz Partisi'ni iktidara taşıdığı 2010 yılından itibaren "Doğu Açılımı" yapmaktadır. Macar liderin doğu açılımı, iki temel

dayanağa dayanmaktadır. Bunlardan ilki, ülkesine yalnızca Batı'dan değil; doğudan da yatırım çekmek istemesidir. Elbette buradaki hedef ise Rusya ve Çin'dir.[5] İkincisi ise George Soros'a bağlı Açık Toplum Enstitüsü'nün toplumsal hareketler yoluyla devletleri dizayn etmesine karşı yükselen itirazdır. Bu anlamda Doğu Açılımı gerçekleştiren Macaristan'ın Rusya'yla da yakın münasebetler tesis ettiği bilinmektedir.

Hali hazırda Macaristan'ın gündeminde Avrupalı bazı güç odaklarının yansıttığı gibi bir Hun-Exit meselesi; yani AB'den çıkış senaryosu yoktur.[6] Bilakis Orban, AB'nin güçlü bir üyesi olmak maksadıyla birliğin beklentilerine uygun bir biçimde yolsuzlukla mücadele komisyonu oluşturulacağını açıklamış ve aslında şeffaflık noktasında kararlı bir lider olduğunu ortaya koymuştur.[7] Ancak AB'yi oluşturan diğer devletler gibi Macaristan da güçlü bir ulus-devlet olarak kendi ulusal çıkarlarını azami seviyede korumaya özen göstermektedir. Bu da Budapeşte'nin çok yönlü diplomasi anlayışının temel nedenidir. Söz konusu anlayış nedeniyle Macaristan, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar konusunda kendi ulusal çıkarlarını önceleyen bir duruş geliştirmiştir. Bu durumda ise Macaristan'ın enerji anlamında Rusya'ya olan bağımlılığı belirleyici olmaktadır. Kış aylarında sıkıntı yaşamak istemeyen Budapeşte'nin kendi çıkarlarını önceleyen durumu, Batılı aktörlerin Budapeşte'yi "oyun bozan" gibi lanse etmesine neden olmuştur. Ayrıca Macaristan-Rusya ilişkilerinde bankacılık başta olmak üzere ekonomi alanında da mühim ilişkiler vardır. Tüm bu durum ise Budapeşte'nin meseleye çok daha rasyonel yaklaşmasına yol açmıştır.

Öte yandan Rusya-Ukrayna Savaşı karşısında değerler üzerinden bir araya geldiğini belirten ve Budapeşte'yi eleştiren AB ülkelerinde de kırılganlığın arttığı görülmektedir. Enerji kartını oynayan Moskova'nın Avrupa halklarındaki rahatsızlığı artırdığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla sürecin Orban'ı haklı çıkardığı ve AB içerisinde kendi ulusal çıkarları gereği Macaristan'ın benimsediği çizgiyi içselleştirecek devletlerin sayısının artacağı öne sürülebilir.

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna Savaşı'nda yaşanan süreç, Macaristan'ın en başından beri benimsediği tutumu içselleştirecek aktör sayısının artacağına işaret etmektedir. Avrupa'daki kırılganlığı gözler önüne seren gelişmeler de bunu teyit eder niteliktedir. Ancak bu durumun sanıldığı gibi Rusya'nın çıkarlarına hizmet edeceğini söylemek hatalı olacaktır. Zira Orban'ın da işaret ettiği üzere, Rusya ve Ukrayna'yı birilerinin uzlaştırması gerekmektedir. Dolayısıyla enerji konusundaki kırılganlık, Moskova'yla müzakere edebilen bir Avrupa realitesine kapı aralayabilir. Üstelik Macar liderin de belirttiği gibi, AB'nin böylesi bir tavır benimsemesi, yalnızca enerji açısından değil; ekonomik bakımdan da yeni fırsatlar yaratabilir.

ANKASAM ANALİZ

Japonya-Hindistan İlişkilerinde “Stratejik Ortaklığa” Doğru

Hindistan Savunma Bakanı Rajnath Singh ve Dışişleri Bakanı Subrahmanyam Jaishankar, 8-9 Eylül 2022 tarihlerinde Tokyo'da Hindistan-Japonya 2+2 formatlı toplantılarına katılmışlardır. Ziyaretle ilgili açıklama yapan Bakan Singh, "Hindistan ve Japonya, özel stratejik ve küresel ortaklık peşindedir." demiştir.[1] Aynı tarihlerde Yeni Delhi'de ABD-Hindistan 2+2 Toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıya ise Bakan Yardımcıları katılmıştır. Çünkü anlaşılabileceği üzere, Hindistan'ın Savunma ve Dışişleri Bakanı bu tarihlerde Japonya'da 2+2 toplantılarına katılmışlardır. Bu durum, Hindistan'ın Japon-

ya'ya daha fazla önem verdiğini gösterebilir. Ancak bunun sebebi, Japonya'yla 2+2 toplantılarının henüz yeni başlaması şeklinde de yorumlanabilir. İki, 2019 yılının Kasım ayında Yeni Delhi'de yapıldıktan sonra ikincisi de Tokyo'da gerçekleşmektedir. Bu toplantıların temel gündem maddesi, ortak tatbikatlar ve savunma işbirliğinin geliştirilmesi olmuştur.[2]

Japonya, özellikle Şinzo Abe döneminde, "birincil önceliğini" Hindistan'la stratejik bağlarını güçlendirmeye vermiştir. Bu kapsamda iki ülke, sivil nükleer anlaşma ve ticaret anlaşması im-

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

zalamanın yanı sıra Dörtlü Güvenlik Diyaloğu (QUAD) çerçevesinde Hint-Pasifik'in güvenliğinde birlikte çalışmaya başlamıştır. Hatta Hindistan'ı QUAD grubuna katılmaya ikna eden ülkenin Şinzo Abe liderliğindeki Japonya olduğu belirtilmektedir.[3]

Bağlantısız ve çok taraflı bir çizgi izleyen Hindistan, Japonya'nın çabaları sonuncunda QUAD'a katılarak bir eksen ülkesi haline gelmiş ve söz konusu durum, Yeni Delhi'nin Moskova'yla ilişkilerine zarar vermiştir. Bu, Hindistan'ın Japonya'ya verdiği önemi göstermesi bakımından değerlidir. Nitekim Hindistan, savunma sanayisinde yüzde 80'den fazla bağımlı olduğu Rusya'yı karşısına alma pahasına Japonya ve diğer QUAD güçleriyle işbirliğini geliştirmiştir.

Son dönemde QUAD ülkelerinin kendi aralarındaki temasları yoğunlaştırdığı görülmektedir. Bu bağlamda Hindistan-Japonya ilişkilerinin farklı bir boyutta ilerlediği ve stratejik ortaklığa doğru evrildiği söylenebilir. Hindistan, Rusya'dan sonra Japonya'yla ilişkilerini stratejik ortaklık düzeyine çıkarmak için özel çaba sarf etmektedir. 2022 yılının başında Hindistan ve Japonya, savunma alanında karşılıklı malzeme ve hizmet sağlanmasını öngören Satın Alma ve Çapraz Hizmet Anlaşması'nı (ACSA) hayata geçirmişlerdir. Ayrıca iki devlet arasında donanmaların olası bir savaş anında konaklamasına ve ikmal yapmasına imkân tanıyan Karşılıklı Erişim Anlaşması (RAA) imzalanmıştır. Bunun dışında Japon tarafı, gelişmiş askeri teçhizatların ortak geliştirilmesi ve üretimi üzerinde Hindistan'la birlikte çalışmanın yollarını aramaktadır.

Özellikle de denizlerdeki gücünü ve gemi inşa yeteneklerini geliştirmeyi arzulayan Yeni Delhi, Tokyo'nun savunma sanayisi sektöründeki teknolojisinden yararlanmayı düşünebilir. Japonya, Hindistan'a yerli bir beşinci nesil hayalet savaş uçağı ve gelecek nesil savaş gemileri ve denizaltıları geliştirmede yardımcı olabilir.[4] Kısacası Japonya'nın Hindistan'la ikili ilişkilerini geliştirme arzusu düşük değildir. Ancak burada daha istekli olan tarafın Hindistan olduğu söylenebilir. Bunun sebebi Yeni Delhi'nin Pekin'i kuşatmak istemesidir. Çünkü Çin, kendisini kuzeyden ve güneyden kuşatmaya başlamıştır. Eğer Hindistan, yakın çevre ülkeleri olan Rusya ve Japonya'dan destek alamazsa, bölgede daha da yalnızlaşacaktır. Bundan kurtulmak için Yeni Delhi yönetimi, Çin'i çevrelemek adına yakın gelecekte Japonya'yla yeni ortaklıklar ve işbirlikleri kurma yoluna gidebilir.

Buna karşılık Japonya da son yıllarda Hint-Pasifik devletleriyle askeri işbirliğini geliştirmeye çalışmaktadır. Tokyo yönetimi, Hindistan'ın yanı sıra Avustralya ve İngiltere'yle Karşılıklı Erişim Anlaşması imzalamıştır. Endonezya ve Tayland'la da benzer anlaşmaların yapılması planlanmaktadır. Bunun yanı sıra Japonya, G7'deki ortakları olan Almanya ve İtalya'nın Pasifik'te daha fazla yer alması için bu ülkelere savunma işbirliği teklif etmektedir.

Son dönemde Tayvan Boğazı'na yoğun bir şekilde ilgi gösteren Japonya'nın gelecekte Hint Pasifik'teki varlığını artırma olasılığı da az değildir. Bu bağlamda Hindistan ve Japonya, Sri Lanka'nın ekonomik krizden kurtulmasına yardımcı olmak için fon bulmaya çalışmaktadır. Dahası Japonya'nın Sri Lanka'yla derin tarihi bağları vardır ve burada kendisine yakın gördüğü gruplarla ekonomik projeler yürütmektedir. Dolayısıyla Hindistan ve Japonya, Sri Lanka'daki Çin etkisine karşı koymak için birlikte hareket edebilir.[5] Bu bağlamda Hindistan'ın denizcilik alanında Japonya'yla yakınlaşmak istemesinin bir diğer sebebi, Çin'in Hint Okyanusu'nda faaliyet göstermeye başlaması olabilir.

Japonya, yakın çevresinde sürekli artan tehditler nedeniyle kendisini güvensiz bir ortamda bulmaya başlamıştır. Bu yüzden de 2022 yılının sonbahar aylarındayayınlamayı planladığı yeni Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde Japonya'nın pasifist yapısından giderek uzaklaşması beklenmektedir.

Bu kapsamda Japonya Öz Savunma Birlikleri'nin yetki alanlarının genişletileceği tahmin edilmektedir. Bahsi geçen durum, Japonya'nın önümüzdeki 5 yıl içerisinde bölgede çıkabilecek yeni krizlere hazırlık yaptığını göstermektedir. Bu, sadece Kuril Adaları veya Kuzey Kore'yle ilgili değildir. Tayvan ve Sri Lanka gibi muhtemel krizleri de ilgilendirebilir. Dolayısıyla Japonya'nın Hindistan'la yakınlaşmasının sebebi, Hint-Pasifik'te çıkması beklenen bu krizlere önceden hazırlık yapmaktır.

İki ülkenin stratejik ortaklık geliştirmesinin küresel ve bölgesel jeopolitiğe de etkisi olacaktır. Bu yakınlaşma, öncelikle Rusya'nın Japonya'yla ilişkilerini değiştirebilir. Bu çerçevede Yeni Delhi, arabulucu rolü oynayabilir. Hindistan, Rusya ve Japonya'nın bir araya gelmesi, Çin'in batı, kuzey ve doğudan aynı anda kuşatılması anlamına gelecektir. Çin'le mücadele hususunda iki devlet hemfikirken; Rusya'yla ilişkiler noktasında ayrışmaktadır. Bu yüzden Japonya ve Hindistan'ın stratejik ortaklık geliştirmesinin önündeki en önemli engel, Rusya olabilir. İki devleti bir araya getiren temel faktör ise Hint-Pasifik'teki ortak çıkarlardır. "Çin tehdidi" büyüdükçe Japonya-Hindistan ilişkileri de stratejik ortaklığa doğru ilerleyecektir.

[1] "Defence Minister Rajnath Singh, EAM Jaishankar to Visit Tokyo for India-Japan 2+2 Meeting", Deccan Herald,

<https://www.deccanherald.com/national/defence-minister-rajnath-singh-eam-jaishankar-to-visit-tokyo-for-india-japan-22-meeting-1142904.html>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[2] "At India-Japan 2+2 Meet on Sept 8, Joint Exercises, Defence Cooperation Is Focus", Hindustan Times, <https://www.hindustantimes.com/india-news/at-india-japan-2-2-meet-on-sept-8-joint-exercises-defence-cooperation-is-focus-101661347630233.html>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[3] "Late PM Shinzo Abe Contributed to Solidify Japan-India Relationships with Landmark Projects: Expert", The Print, <https://theprint.in/world/late-pm-shinzo-abe-contributed-to-solidify-japan-india-relationships-with-landmark-projects-expert/1092547/>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[4] "India, Japan Identify Key Areas of Defence Co-Operation Ahead Of 2+2 Dialogue at Tokyo", The Hindu Businessline, <https://www.thehindubusinessline.com/news/india-japan-identify-key-areas-for-defence-co-operation-ahead-of-22-dialogue-at-tokyo/article65833058.ece>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[5] "India and Japan Can Unite to Counter Chinese Influence in Sri Lanka, Say Experts", Wio News, <https://www.wionews.com/world/india-and-japan-can-unite-to-counter-chinese-influence-in-sri-lanka-say-experts-513703>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Sırbistan'daki Açık Balkan Girişimi Zirvesi'nin Sonuçları

29 Temmuz 2021 tarihinde Arnavutluk, Kuzey Makedonya ve Sırbistan tarafından kurulan Açık Balkan Girişimi, bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. İsminde de anlaşılacağı üzere, sonuncusu 7-8 Haziran 2022 tarihlerinde Kuzey Makedonya'nın Ohri kentinde düzenlenen Açık Balkan Girişimi Zirvesi, bölgesel girişimin genişlemesi bakımından kıymetli bir zirve olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Kuzey Makedonya Başbakanı Dimitar Kovačevski'nin ev sahipliğinde düzenlenen zirveye, Arnavutluk Başbakanı Edi Rama ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić'in yanı

sıra Bosna Hersek Başbakanı Zoran Tegeltija ve Karadağ Başbakanı Dritan Abazović de ilk kez gözlemci olarak katılmıştır. Bu yüzden Ohri'deki zirvede bilhassa Karadağ'ın girişime dahil olması yönünde bir beklenti oluşmuştur.

"Mini Schengen Bölgesi" olarak da adlandırılan Açık Balkan Girişimi'nin liderleri, Ohri'deki zirveden iki ay sonra Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da bir araya gelmiştir. Söz konusu zirveye, halihazırda potansiyel aday ülkeler olarak görülen Karadağ ve Bosna Hersek'ten üst düzey bir katılım sağlanmıştır. Daha önceleri Bosna Hersek, Karadağ

Sibel MAZREK
ANKASAM Medya
Koordinatörü

ve Kosova'nın girişime dahil olmayı reddederken; düzenlenen son zirvede katılımı reddeden tek ülke Kosova olmuştur. Ayrıca zirveye, Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Macaristan Dışişleri Bakanı Peter Szijjarto da katılmıştır.

Zirvenin ana gündem maddesi, Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte baş gösteren gıda ve enerji krizi olmuştur. Bu kapsamda üye ülkeler arasında gıda ve enerji krizinin istikrarlı yönetimi amaçları olarak birtakım kriz grupları oluşturulmuştur. Ayrıca girişime mensup ülkeler arasında tarım, kültür, altyapı ve sivil koruma alanlarını kapsayan işbirliği anlaşmaları da imzalanmıştır.[1]

Açık Balkan Liderleri'nin zirvede yaptıkları açıklamalarda verilen mesajlar kritik bir öneme haizdir. Sırbistan Cumhurbaşkanı Vucic, Açık Balkan Girişimi'nin işbirliği ve ekonomik gelişim için büyük önem taşıdığını vurgulamıştır.[2] Arnavutluk Başbakanı Rama'nın ana gündeminde ise enerji krizi konusu yer almıştır. Rama, AB'yi Arnavutluk ve Açık Balkan Girişimi üye ülkelerini maddi anlamda desteklemeye çağırarak birliğin Covid-19 salgını dönemindeki yanıtları tekrarlamaması gerektiğini belirtmiştir. Konuya dair açıklamasında Rama, şu ifadeleri kullanmıştır:[3]

“Bu kış muhtemelen karşılaştığımız en zorlu kış olacak. Balkanlarda bir hayli zor kış dönemleri geçirdik. Bugün konuştuğumuz gibi, Kosova'da saatlerdir elektrik kesintisi yaşanıyor. Bu maalesef bir gerçek. İngiltere, Fransa veya Almanya gibi ülkelere enerjiyi kesmekle alâkalı birtakım planlar gündeme geliyor. Elektrik tasarrufu hususunda AB, Covid-19 salgını döneminde yaptıklarını tekrarlamamalı. AB, kendini dışı kapattı ve sadece kendi kalesinin duvarlarının içini görüyor.”

Kuzey Makedonya Başbakanı Kovacevski ise söz konusu ülkelerin birlikte çalışmasının önümüzdeki kışı kolay geçirmeleri ve AB yolundaki ilerleyişleri açısından önemli olduğunu söylemiştir. Zirveye gözlemci olarak katılan Bosna Hersek Bakanlar Konseyi Başkanı Tegeltija ise ülkesinin henüz Açık Balkan Girişimi'ne katılmadığını belirterek “Bosna Hersek'in zirveye konuk olarak katılımının dışında, Açık Balkan'ın bir parçası olacağını ümit ediyorum.” demiştir.

Söz konusu ifadeler, Bosna Hersek'in ilerleyen günlerde “Girişim Kadrosu'na” dahil olacağını sinyali olarak okunmaktadır. Yine zirveye Bosna Hersek gibi gözlemci katılan Karadağ Başbakanı Abazovic de ülkesinin Açık Balkan'a destek verdiğini vurgulayarak “Bu, desteklenmesi gereken önemli bir diyalog ve anlaşma yoludur.” açıklamasında bulunmuştur.[4] Dolayısıyla Bosna Hersek ve Karadağ'ın Devlet Başkanları, iki ay sonra girişimin

genişleyebileceği konusundaki iddialara “yeşil ışık” yakmıştır. Bu durum ise ekonomik bakımdan bölgesel işbirliğinin tesisi adına kurulan girişim için elzem bir mesele olarak değerlendirilmektedir.

Üye ülkeler, diğer Batı Balkan ülkelerinin Açık Balkan Girişimi Zirvesi'ne katılımı konusunda çağrılar yapmaktadır. Örneğin Arnavutluk Başbakanı Rama'nın özellikle Kosova'nın girişime dahil olması yönünde Priştine Hükümeti'ne sık sık çağrı yaptığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Zirvedeki konuşmasında Rama, Kosova'nın Açık Balkan Girişimi'ne dahil olması halinde ülkenin kuzeyindeki sorunların çözüleceğini söylemiştir. Kuşkusuz bu sözler, Kosova'nın girişime dahil olması yönünde yapılan bariz çağrılarının biridir. [5]

Girişimin üye ülkeleri arasında Arnavutluk, ikili ilişkiler bakımından Kosova'ya en yakın ülkedir. Öte yandan Açık Balkan Girişimi'nin bölgede yarattığı pozitif atmosfer sebebiyle Arnavutluk'un Sırbistan'la ilişkilerinin geliştiği de görülmektedir. Dolayısıyla Rama'nın “Kosova'nın girişime katılımı halinde Sırbistan'la olan sorunlarını çözebileceği” yönündeki söylemleri, politik düzlemde önem arz eden bir açıklama olarak değerlendirilmelidir. Bu durum, “Arnavutluk, Kosova-Sırbistan gerginliğinin çözümünde arabulucu bir ülke olabilir mi?” sorusunu gündeme getirmektedir.

Sonuç olarak, bölgesel düzeyde ekonomik işbirliğini geliştirmeyi hedefleyen girişimin kurulduğu günden bu yana yapılan toplantıların giderek artması dikkat çekicidir. Bu durumda, küresel siyasette yaşanan gelişmelerin önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bilhassa dünyanın ciddi bir gıda ve enerji krizinin eşiğinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, böylesi bölgesel ittifakların kıymetinin daha da arttığı öne sürülebilir. Dolayısıyla Açık Balkan Girişimi'nin bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi bakımından ciddi bir avantaj sunduğu söylenebilir. Söz konusu girişim, bazı ekonomik gerekçelerden dolayı kurulmuş olsa da ihtilafların sıkça yaşandığı bölgede barış ve istikrara katkıda bulunan bir yapı olarak ön plana çıkmaktadır.

[1] “Ključne Poruke Sa Samita ‘Otvoreni Balkan’”, Al Jazeera Balkans, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2022/9/2/kljucne-poruke-sa-samita-otvoreni-balkan>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022)

[2] “Vucic: Open Balkan Important For Region's Economic Future”, Tanjug, http://www.tanjugrs/full-view_en.aspx?zb=748063, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[3] “Energy Crisis, PM Rama Calls on EU to Help Balkan Countries” Albanian Daily News, <https://albanian-dailynews.com/news/energy-crisis-pm-rama-calls-on-eu-to-help-balkan-countries>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[4] “Sırbistan'da ‘Açık Balkan Girişimi’ Zirvesi Düzenlendi”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sirbistanda-acik-balkan-girisimi-zirvesi-duzenlendi/2675218>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[5] “Border Tensions Would Have Been Resolved If Kosovo Was Part of Open Balkans; PM”, Albanian Daily News, <https://albaniandailynews.com/news/border-tensions-would-have-been-resolved-if-kosovo-was-part-of-open-balkans-pm-1-1>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya'da Yeni Bir Aktör: Almanya

Orta Asya, adı kapsamında sadece Asya'nın ortasında bir bölge olarak algılanmaktadır. Ancak bulunduğu coğrafi konum, tarihsel açıdan bakıldığında çok daha geniş bir alanın merkezi olarak kabul edilebilir. Zira 19. ve 20. yüzyıllarda İngiltere, Avrupalı bir ülke olarak bu bölgede Çarlık Rusya'yla Büyük Oyun çerçevesinde rekabet etmiştir. Ayrıca Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi, Asya, Avrupa ve Afrika'yı dünya adası olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda Orta Asya'nın da dahil olduğu kesim bölgenin

“kalpgahı” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca dünya adası ancak bu bölgeyi ele geçiren güç tarafından yönetilebilecektir.

Orta Asya'nın çeşitli jeopolitik önemi çeşitli teoriler aracılığıyla ortaya konmaktadır. Bu noktada sadece Asya'nın değil; daha geniş bir coğrafyanın merkezi olduğu aşikardır. Günümüzde ayrıca Orta Asya'nın Kafkasya'yla birlikte Avrasya'nın merkezi olduğuna dair önemli tespitler ve çalışmalar bulunmaktadır.

Emrah KAYA
ANKASAM Orta Asya Uzmanı

Küreselleşmenin ve başta Kazakistan olmak üzere bölge devletlerinin izlediği çok yönlü dış politika sayesinde Orta Asya'nın birçok ülke için jeopolitik önemi artmaktadır. Zira Rusya, Çin ve Hindistan gibi güçlere komşu olan ve önemli yeraltı kaynaklarına sahip bir bölgenin değeri daha da artmaktadır. Bu bağlamda dünyadaki birçok ülke Orta Asya devletleriyle ilişkilerini geliştirmek istemektedir.

Son dönemde Orta Asya'ya daha çok ilgi gösteren ülkelerden biri Almanya'dır. Dünyanın en gelişmiş ekonomilerinden birine sahip olan Almanya, 2010 yılında Orta Asya'nın Rusya ve Çin'in ardından üçüncü ticaret ortağı olmuştur. Avrupa Birliği'nin 27 milyar euroluk ticaretinin 8 milyon eurosu, Almanya ile gerçekleştirilmekteydi. Söz konusu dönem Orta Asya'da yaşayan Alman sayısının yaklaşık olarak 250 bin olması da önemli bir detaydır.[1] Zira Sovyetler Birliği, 1940'lı yıllarda topladığı Almanları, Orta Asya'ya sürmüştü.[2]

Sovyetler Birliği tarafından sürülen Almanların önemli bir kısmı zamanla geri dönmüş olsa da Almanya'nın Orta Asya'ya yönelik olan ilgisinin hala devam ettiğini söylemek mümkündür. Zira son dönemler Almanya'nın Orta Asya devletleriyle çeşitli seviyelerde ve konulardaki temaslarının arttığı dikkat çekmektedir.

Öncelikle 29 Ağustos 2022 tarihinde Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev ile Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier arasında bir telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Liderler arasındaki görüşmelerin içeriğini kısa vadeli işbirliği ve uzun vadeli ortaklıklar oluşturmuştur. Bununla birlikte Özbekistan'ın bağımsızlığını tebrik eden Alman lider, Afganistan'da barışın tesis edilmesi ve bölgesel işbirliği konusunu ele almıştır. Diğer yandan Alman şirketleri, Özbekistan'da yeni fabrikalar açmakta ve ülkeler arasındaki ticaret hacmi hızla artmaktadır.[3]

Daha sonra Almanya'ya dair önemli bir çağrı Tacikistan'dan gelmiştir. Tacikistan'ın Almanya Büyük Elçisi Imomudin Sattorov, Almanya'nın Duşanbe Büyükelçiliği, Asya Kalkınma Bankası (ADB), Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), Alman Dış Ekonomik İlişkiler Ajansı ve çeşitli şirketlerinin de dahil olduğu "Hidroelektrik ve Su Temini Odaklı Çevre Koruma Teknolojileri" başlıklı online webinara katılmıştır. Sattorov, Tacikistan'ın ekonomi ve yatırım alanında Almanya ile ilişkilerin genişletilmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Bu noktada özellikle "yeşil" ekonomi kapsamında hidroelektrik, yenilenebilir enerji kaynakları gibi alanlarda işbirliğinin güçlendirilmesi ve ortak yatırım projelerinin uygulanmasının umut verici alanlar olduğunu belirtmiştir.[4]

Almanya'nın Orta Asya'da temaslarını arttırdığı bir diğer ülke de Kazakistan'dır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım-Cömert Tokayev, bir Alman ekonomik heyetini kabul etmiştir. ticaret, ekonomi ve yatırım işbirliğini görüşmek için yapılan toplantıda Kazak lider, enerji, sanayi, tarım, ulaştırma ve lojistik, eğitim, bilim, teknik insan gücü eğitiminde ortaklıkları derinleştirmeye ve Alman yatırımları için uygun ortamı yaratmaya hazır olduklarını belirtmiştir.[5] Ayrıca Kazakistan Başbakan Birinci Yardımcısı Roman Sklyar, Kazakistan'ın Almanya'ya ihracatını 1 milyar avroya çıkarabileceğini dile getirmiştir.[6]

Diğer yandan 6 Eylül 2022 tarihinde Nur-Sultan'da Kazak-Alman İş Formu düzenlenmiştir. Forumda konuşma yapan Kazakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı, 40 Alman şirketinin ofislerini ve çalışanlarını Kazakistan'a tanışması konusunda anlaşma imzaladıklarını açıklamıştır.[7] Söz konusu gelişme Kazakistan'ın jeopolitik konumunu jeoekonomik fırsata çevirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Almanya ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkiler çok boyutlu ve çeşitli seviyelerde gelişmektedir. Almanya'nın Orta Asya'ya yönelmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle Almanya, daha geniş pazarlara ulaşmak arzusunadadır. İkinci olarak Rusya'ya olan enerji bağımlılığının yarattığı olumsuz etkiyi kırabilmek için yeni alternatiflere yönelmektedir. Üçüncüsü Almanya, Rusya ve Çin'e karşı Orta Asya'daki varlığını arttırmak istemektedir. Zira bu politikanın temel nedeninin kalan küresel bir güç olma arzu olduğu söylen-

ebilir. Son olarak ise Orta Asya'daki Almanların varlığı, Almanya'yı bu bölge ile ilgilenmeye zorlamaktadır. Bu bağlamda Orta Asya'da yeni bir aktör olmaya çalışan Almanya, bölge devletleri için de ekonomik anlamda yeni bir partner demektir.

[1] "Germany and Central Asia", Federal Foreign Office, 2010, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/1496762/51488be16e2241241b-09f76e156f5867/zentralasien-engl-data.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[2] Nate Schenkan, "The Sad Story of Central Asia's German Community May Be Ending", The Atlantic, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2011/11/the-sad-story-of-central-asias-german-community-may-be-ending/248137/>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[3] "O'zbekiston va Germaniya prezidentlari Yel doirasida muloqotni rivojlantirishni muhokama qildilar", Gazeta.uz, <https://www.gazeta.uz/oz/2022/08/29/germany/>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[4] "Participation of the Ambassador in the webinar titled "Environmental Protection Technologies with a focus on hydropower and water supply"", Embassy of the Republic of Tajikistan in the Federal Republic of Germany, <https://mfatj/en/berlin/view/10882/participation-of-the-ambassador-in-the-webinar-titled-environmental-protection-technologies-with-a-focus-on-hydropower-and-water-supply>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[5] "Kazakh President receives German economic delegation", Kazinform, https://www.inform.kz/en/kazakh-president-receives-german-economic-delegation_a3975409, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[6] "Kazakhstan could increase its exports to Germany to 1bn euros – Roman Sklyar", Kazinform, https://www.inform.kz/en/kazakhstan-could-increase-its-exports-to-germany-to-1bn-euros-roman-sklyar_a3975503, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[7] Aida Haidar, "Kazakhstan to Welcome 44 Foreign Companies Relocating from Russia", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2022/09/kazakhstan-to-welcome-44-foreign-companies-relocating-from-russia/>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrasında Transatlantik Güvenliği

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısı, uluslararası politikada kullanılan "sert güç" enstrümanının etkisini kaybettiğine yönelik algıları kırmıştır. Zannedilenin aksine Soğuk Savaş sonrası dönemde askeri çatışmalar sona ermemiş, sert güç önemini yitirmemiştir. Fakat ekonomik bağımlılığın karşılıklı olarak artması, kimlik sorunlarının önem kazanması ve siyasi hedeflere

askeri güçle ulaşmanın zorlukları gibi hususlar, yumuşak gücün de gerekliliğine ilişkin görüşleri güçlendirmiştir. Son dönemde ise bahsi geçen bu görüşlerin yeniden tartışılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Benzer bir tablo, Avrupa güvenliği açısından da karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında

Dr. Emre OZAN
ANKASAM
Güvenlik ve Dış Politika
Danışmanı

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) görev tanımını bir savunma ittifakı olarak değil; ortak güvenlik örgütü olarak güncellediği bilinmektedir. NATO'nun 5. madde kapsamındaki görevleri önemini korusa da güvenliğin askeri olmayan boyutları da önemiyet arz etmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği (AB), 1990'lı yıllardan itibaren savunma ve güvenlik yeteneklerini geliştirerek NATO'yla beraber Avrupa güvenliğinin temel sacayaklarından biri haline gelmiştir. AB, kendisini; yumuşak güç ve normatif güç gibi kavramlarla tanımlayarak güvenliğin askeri olmayan konularına odaklanmış ve kendisini NATO'yu tamamlayan bir role büründürmüştür. Lakin Ukrayna'daki savaş, Avrupa güvenliğinde Soğuk Savaş sonrasında şekillenen bu yapıyı büyük ölçüde sarsmıştır. Bu durumu çeşitli tespitler üzerinden açıklamak mümkündür.

Öncelikle, NATO'nun 5. madde kapsamına giren ortak savunma görevinin halen önemli olduğu anlaşılmıştır. Yani üye ülkelerden birine yapılacak muhtemel bir askeri saldırıya karşı, ortak bir karşılık verilmesini gerektiren ve bu anlamda caydırıcılığa dayanan strateji, hâlen NATO'nun temel misyonlarından biridir. Rusya, bir NATO ülkesine karşı somut bir saldırı tehdidinde bulunmasa da gerektiğinde bu seçeneğe başvurmaktan çekinmeyeceğini zaman zaman dile getirmektedir. Nitekim NATO'nun yeni stratejik konsepti, Avrupa'daki barış ortamının bozulduğunu ve nükleer bir ittifak olarak NATO'nun caydırıcılık potansiyelinin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

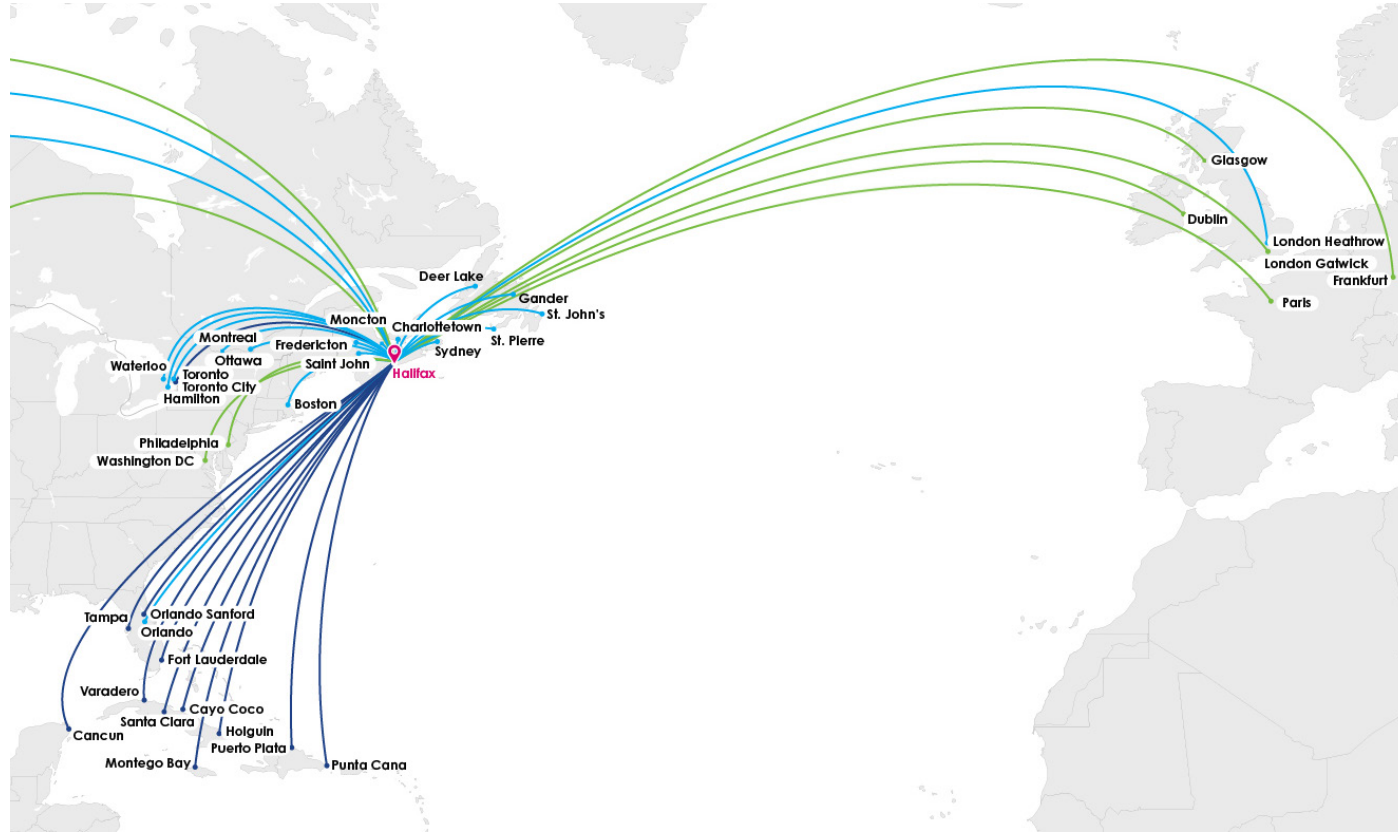
İkinci olarak Rusya'nın yarattığı tehdit algısı, Avrupa ülkeleri arasındaki dayanışma duygusunu güçlendirmiş ve NATO üyeleri, Soğuk Savaş sonrası dönemde ilk kez bu denli güçlü bir ortak kader duygusunda birleşmiştir. Söz konusu ortaklık duygusunun ilerleyen dönemde ne yöne evrileceğini şimdiden kestirmek zor olsa da Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bir kimlik sorunu yaşamaya başlayan NATO, Avrupa güvenliğinin merkezindeki konumunu güçlendirmiştir. İsveç ve Finlandiya gibi iki tarafsız devletin NATO'ya üye olmaya karar vermeleri de bu durumun bir göstergesidir.

Üçüncüsü, bir yandan Avrupa'da artan dayanışma duygusu ve diğer yandan caydırıcılık potansiyelinin önem kazanması, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Avrupa güvenliğindeki rolünü pekiştirmiştir. Öte yandan NATO'nun caydırıcılık kapasitesinin temel kaynağı, Amerikan nükleer cephanesidir. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri, Rusya'dan algıladıkları tehdit karşısında ABD'nin askeri gücüne daha fazla gereksinim duyar hale gelmiştir. Soğuk Savaş sonrasında inişli çıkışlı bir seyir izleyen Transatlantik güvenlik ilişkileri ise bu bağlamda kısa ve orta vadede olumlu bir seyir izleyecek gibi görünmektedir. Bir başka deyişle, Atlantik'in iki yakası aynı güvenlik bloğunun üyesi olduklarını yeniden güçlü bir şekilde hatırlamışlardır.

Dördüncüsü, sadece güvenlik alanında değil; genel anlamda da uluslararası politikada ve ekonomik konularda ABD ile Avrupa'nın işbirliğinin artması muhtemeldir. Bir süreden beri ABD, Çin'in ve Rusya'nın sahip olduğu dinamiklerin dengelenmesini temel dış politika önceliği olarak belirlemiştir. Ancak bu dış politika hedefinde, müttefiklerini ikna etme noktasında arzu edilen oranda başarılı olamamıştır. Avrupa ülkeleri, Rusya'yı ve Çin'i ABD kadar büyük bir tehdit olarak algılamamışlar, ABD'nin bu ülkelere karşı izlediği politikalara karşı çekimser yaklaşmışlardır. Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan sonra ise ABD'nin kendi dış politika önceliklerini müttefiklerine benimsetme şansı artmıştır. Uluslararası politikada artan çok kutupluluk Batılı hegemon güçler ve Doğu'daki yükselen güçler arasındaki bir ayrıma evrilmektedir. Fakat bu ayrımlar halen muğlak çizgilere sahiptir ve uluslararası sistemin ne yöne evrileceğini şimdiden kestirmek oldukça zordur. Bu zorluğa rağmen, ABD ile Avrupa arasındaki işbirliğinin önemli bir ivme kazandığını söylemek mümkündür.

Beşincisi, Avrupa güvenliğinde ABD'nin rolünün artması, çelişkili gibi görünse de Avrupa ülkelerinin daha fazla sorumluluk üstlenmeleri anlamına gelmektedir. Sert güç unsurlarının artan önemi; Avrupa'nın bu konuda sadece ABD'ye güvenmesini değil; kendi savunma kapasitesini güçlendirmesini de ihtiyaç haline getirmiştir. Diğer taraftan ABD'nin Çin ve Rusya'ya karşı izleyeceği politikada Avrupa dışı güvenlik garantileri ve ittifak yapıları hayatiliğini korumaktadır. ABD'nin Asya'da etkin bir dengeleme politikası izleyebilmesi için Avrupa'da üstlendiği güvenlik ve savunma yükünü daha fazla oranda müttefiklerine bırakması gerekecektir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelikleri, Almanya'nın savunma bütçesini artırması gibi örnekler, Avrupa ülkelerinin bu yükü üstlenmeye geçmişe oranla daha istekli olduklarını göstermektedir.

Özetle, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa güvenlik mimarisi üzerindeki uzun vadeli etkilerini tartışmak için henüz erken olsa da güvenliğin askeri boyutunun yeniden önem kazandığını ve bu minvalde ABD'yle olan ilişkilerin yeniden ele alınacağını söylemek mümkündür. Fakat

bu noktada geleceğe dönük sağlıklı bir öngöründe bulunulmasını önleyen bazı faktörler söz konusudur. Avrupa, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar nedeniyle ağır bir bedel ödemektedir. Zira Covid-19 salgınının etkileri henüz atlatılamadan, bir de enerji krizi ile karşılaşmıştır. Diğer yandan varlığını her geçen gün daha da fazla hissettiren iklim kriziyle nasıl baş edileceği de belirsizdir.

Sonuç olarak uluslararası sistem; siyasal, ekonomik ve toplumsal olarak son otuz yılda öylesine bir karşılıklı bağımlılık içerisine girmiştir. Bu sistem içerisinde artan siyasal gerginlikler, tüm aktörler için büyük sorunlar yaratmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sistemdeki siyasal gerginliklerin ve jeopolitik çatışmaların sürdürülebilirliği büyük bir soru işareti oluşturmaktadır. Bu bağlamda Avrupa'nın uluslararası düzeyde güvenlik çıkarlarının, beklentilerinin, hedeflerinin ve stratejilerinin ABD'yle uzun vadede uyumlu olup olmayacağını şimdiden öngörmek hiç kolay değildir.

ANKASAM ANALİZ

Çok Kutuplu Dünyada Bölge- selden Küresele İşbirliği Arayışlarının Simgesi: ŞİÖ Semerkant Zirvesi

15-16 Eylül 2022 tarihlerinde Özbekistan'ın tarihi ve manevi önemiyle ön plana çıkan kadim şehirlerinden Semerkant'ta düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi, 15 ülkenin devlet başkanına ev sahipliği yapması sebebiyle uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmek-

tedir. Bu kapsamda söz konusu zirveyi, iki boyut üzerinden yorumlamak mümkündür. Bunlardan ilki ŞİÖ'nün mevcut durumu ve gelecek projeksiyonudur. İkincisi ise Özbekistan'ın dönem başkanlığıdır.

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası
İlişkiler Uzmanı

Öncelikle ŞİÖ'nün bölgeselden küresele işbirliğini merkeze alan yapıcı bir örgüt olarak ön plana çıktığı vurgulanmalıdır.[1] Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in ifadesiyle başarılı bir bölgesel işbirliği modeli olan ŞİÖ,[2] her geçen gün uluslararası sistemde çok kutupluluğa dönük çabaları temsil eden güçlü bir işbirliği platformuna dönüşmektedir. Nitekim 2017 yılında Hindistan ve Pakistan'ın ŞİÖ üyesi olduğu, 2021 senesinde İran'ın üyeliğinin kabul edildiği ve bu zirvede de Belarus'un üyeliği yönünde somut gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle de ŞİÖ'nün genişleme eğiliminde olduğu söylenebilir. Üstelik ŞİÖ'nün gözlemci üye ve diyalog ortağı sayısını da her geçen arttırdığı görülmektedir. Nitekim Semerkant Zirvesi'yle beraber Bahreyn ve Maldivler'in de "Diyalog Ortağı" olmasına ilişkin süreç başlatılmıştır.

Halihazırda dünya nüfusunun neredeyse yarısını barındıran ŞİÖ ülkeleri, küresel petrol rezervlerinin %25'ine, kömür rezervlerinin %35'ine, doğalgaz rezervlerinin %50'sinden fazlasına ve uranyum rezervlerinin neredeyse yarısına sahiptir.[3] Bu da ŞİÖ'nün her geçen gün çok daha güçlü bir ekonomik entegrasyon örgütü olmasına kapı aralamaktadır. Kuşkusuz ŞİÖ'nün iktisadi rolünün ön plana çıkmasına paralel olarak örgütün uluslararası sistemdeki ağırlığı ve saygınlığı ve buna bağlı olarak da çeşitli devletlerin ŞİÖ'ye olan ilgisi artmaktadır.

Bununla birlikte söz konusu işbirliğine dayalı yapıcı yaklaşım, ekonomiyle sınırlı kalmamakta ve bölgesel güvenlik başta olmak üzere çeşitli meselelere de odaklanmaktadır. Bu nedenle Semerkant Zirvesi'nin üye devletlerin en önem verdikleri güvenlik meselelerinden biri olan Afgan Sorunu'na ilişkin yapıcı çabalara odaklandığı söylenebilir.

Ayrıca zirvede otuza yakın belge de imzalanmıştır.[4] Mevzubahis belgeler arasında en dikkat çekici olan husus ise ulaştırma altyapılarının geliştirilmesi; yani koridorlar mevzudur. Zira bu durum, ŞİÖ'nün çok kutupluluğa evrilen dünyada, yeni bloklar değil; işbirliği köprüleri inşa ettiğinin somut bir göstergesidir.

Diğer taraftan söz konusu belgeler, esasen meselenin ikinci boyutunu; yani Özbekistan'ın dönem başkanlığının başarılarını yansıtmaktadır. Zira ortaya çıkan metinler, Taşkent yönetiminin yapıcı diplomasi anlayışının başarısıdır. Çünkü Özbekistan, ŞİÖ'ye üye olduğu 2001 yılından beri Orta Asya başta olmak üzere bölgesel ve bölgeler arası işbirliği süreçlerinde kritik sorumluluklar üstlenmektedir. Taşkent yönetimi, özellikle de Sayın Mirziyoyev'in sağduyulu ve vizyoner liderlik anlayışı sayesinde uluslararası işbirliği arayışlarının merkez aktörü haline gelmektedir. Bu durum, "Yeni Özbekistan" realitesini ŞİÖ Dönem Başkanlığı vesilesiyle bir kez daha teyit etmiştir.

"Yeni Özbekistan", küresel ölçekte güven krizlerinin derinleştiği ve jeopolitik çelişkilerin arttığı günümüz konjonktüründe, ŞİÖ'nün otoritesini ve konumunu güçlendirecek mühim adımlar atmıştır. Bu bağlamda Sayın Mirziyoyev'in "ŞİÖ Semerkant Zirvesi: Küreselleşen Bir Dünyada Diyalog ve İşbirliği" başlıklı makalesinde üye devletlere "Bölgesel güvenliğin sağlanması yoluyla çok yönlü işbirliğinin teşvik edilmesi, ŞİÖ'nün başarı öyküsünü oluşturur." [5] mesajını vermesi de Taşkent yönetiminin bakış açısını ve ortaya koyduğu yapıcı duruşu net bir şekilde gözler önüne sermiştir.

Bu noktada zirvenin Semerkant'ta düzenlenmesinin de binlerce yıllık işbirliğini yansıtacak sembolik bir önem taşıdığı söylenebilir. Zira Semerkant, 2500 yıllık kültür, medeniyet ve ticaret şehri olarak ŞİÖ'nün Özbekistan'ın dönem başkanlığındaki atılımlarına dair güçlü bir mesajı barındırmaktadır.

Elbette bu durum, yalnızca Özbekistan'ın değil; ŞİÖ'nün de mesajıdır. Dolayısıyla ŞİÖ'nün güçlü bir ekonomik işbirliği örgütü olarak bölgesel ve küresel entegrasyon süreçlerinde üstlendiği ve üstleneceği rolün "Semerkant Ruhu" şeklinde nitelendirilebilecek bir yardımlaşma ve dayanışma kültürüne dayanacağı ifade edilebilir. Sayın Mirziyoyev, söz konusu durumu bahsi makalesinde şu sözlerle dile getirmiştir:[6]

"Büyük İpek Yolu'nun incisi sayılan eski Semerkant kenti, ŞİÖ ve üye ülkelerinin yararı ve refahına hizmet etmek için tasarlanmış yeni atılım önerileri ve girişimleriyle dünyanın on dört ülkesinin liderlerini ağırlamaya hazırdır."

Neticede bir yandan Batı'yla güçlü ilişkiler kuran Özbekistan; diğer taraftan da dış politikasında uyguladığı çok vektörlü ve çok boyutlu diplomasi anlayışına uygun bir biçimde Doğu'daki işbirliklerinin en önemli mimarlarından. Dolayısıyla küresel ekonominin ve gücün Asya'ya kaydığı günümüz konjonktüründe Özbekistan, Avrasya'nın kalbinde işbirliğine ilişkin yol gösterici tutumuyla adeta bir kutup yıldızı olarak konumlanmakta ve Doğu-Batı bağlantısının en kritik aktörü haline gelmektedir. Taşkent yönetiminin bu başarısı, ŞİÖ'nün de uluslararası işbirlikleri noktasında bir cazibe merkezi haline gelmesine büyük katkı sağlamaktadır.

[1] Mehmet Seyfettin Erol, "Term Presidency of Uzbekistan and Transformation of SCO from Regionality to Global", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/term-presidency-of-uzbekistan-and-transformation-of-sco-from-regionality-to-global/?lang=en/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2022).

[2] Şevket Mirziyoyev, "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Semerkant Zirvesi: Küreselleşen Bir Dünyada Diyalog ve İşbirliği", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/sanghay-isbirligi-orgutunun-semerkant-zirvesi-kuresellesen-bir-dunyada-diyalog-ve-isbirligi-1/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2022).

[3] "SCO Energy Club: structure ready for international interaction, not Shanghai Six's elite club", Infoshos, <http://infoshos.ru/en/?idn=13913>, (Erişim Tarihi: 22.08.2022).

[4] "ŞİÖ Zirvesi Özbekistan'ın Semerkant Şehrinde Başladı", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sio-zirvesi-ozbekistan-in-semerkant-sehrinde-basladi/2686492>, (Erişim Tarihi: 16.09.2022)

[5] Mirziyoyev, a.g.m.

[6] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Kırgızistan-Tacikistan Hat- tında Sınır Sorunlarını Çözme Çabaları

16 Eylül 2022 tarihinde Kırgızistan ile Tacikistan arasındaki sınırda silahlı çatışmaların yeniden başladığı görülmüştür. Bu da bölgedeki sınır problemlerinin çözülmesine yönelik ihtiyacı bir kez daha gözler önüne sermiştir. Esasen Orta Asya devletleri arasındaki sınır anlaşmazlıkları, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği/Sovyetler Birliği (SSCB) döneminde ortaya çıkmaya başlamıştır.

Söz konusu tartışmaların temel nedeni, çizilen sınırların bölgenin doğal yapısını ihlal etmesidir. Sovyet döneminde çizilen sınırlar, dönemin şartlarına ve konjonktürüne göre belirlenmiştir. Bu durum ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra birtakım ihtilafların yaşanmasına neden olmuştur. Orta Asya cumhuriyetlerinin kurulması ve kendi aralarındaki sınırların oluşturulması, 1924-1936 yılları arasında dönemin Sovyetler Birliği yönetiminin himayesi altında uygulanan

Aiperi BUKUEVA

"Orta Asya'da Ulus-Devlet Sınırlarının Belirlenmesi" çalışmasının ürünüdür.

Hali hazırda bütün Orta Asya devletleri sınır ihtilaflarına tanıklık etmektedir. Bölge ülkeleri arasında hudutların belirlenmesine ilişkin anlaşmalar imzalanmasına rağmen sınırların çizilme süreci henüz tamamlanamamıştır. Ancak uzun ve yoğun süren müzakereler sonucunda Kazakistan-Türkmenistan,[1] Kazakistan-Kırgızistan,[2] Özbekistan-Kırgızistan[3] ve Özbekistan-Tacikistan[4] sınırlarındaki anlaşmazlıklar çözülmüştür. En zor durum ise zaman zaman silahlara başvurulması ve ölümcül sonuçlar doğuran çatışmaların yaşanmasıdır. Bu çatışmaların temel adresi ise 16 Eylül 2022 tarihi itibarıyla bir kez daha görüldüğü üzere, Kırgızistan-Tacikistan sınırıdır. İki ülke arasındaki sınırın uzunluğu 984 km'dir. Anlaşmazlık konusu olan bölüm, sınırın en uzun kısmı olmamakla birlikte yaklaşık %46'sını teşkil etmektedir. Bununla birlikte bu %46'lık bölümün de önemli bir kısmı üzerine müzakere süreçlerinde ilerleme kaydedildiği belirtilmektedir.

Diğer taraftan Kırgızistan ile Tacikistan arasındaki sınır sorunlarının çözümünü zorlaştıran çeşitli faktörler de vardır. Çünkü taraflar; ulaşım, su ve toprak paylaşımı gibi nedenlerden ötürü problemleri çözmekte zorlanmaktadır. Üstelik iki ülke de ne siyasi ne de ekonomik açıdan taviz vermeye yanaşmamaktadır. Sınır sorunlarının çözülememesinde üçüncül aktörlerin de etkisi vardır. Dolayısıyla büyük güçlerin bölge politikaları, barış süreçlerini zorlaştırmaktadır. Ancak her şeye rağmen son dönemde bölge ülkelerinin kendi aralarındaki diyalogu geliştirerek ihtilaflı meseleleri aşmaya çalıştıkları görülmektedir.

Bilindiği gibi Rusya, 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya savaş açarak yönünü Doğu Avrupa'ya çevirmiştir. ABD, Türk cumhuriyetleriyle ne kadar kapsamlı ve çok taraflı işbirliği istese de bölgeden coğrafi olarak uzaktır. Bu durumda Orta Asya ülkeleri, dış güçlerin etkisi olmadan sınır sorunları da dâhil olmak üzere pek çok problemi çözebilir.

Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov da 21 Temmuz 2022 tarihinde Kırgızistan'ın Çolpan-Ata kentinde düzenlenen Orta Asya Devletleri Başkanları IV. İstişare Toplantısı'nda, Özbekistan ve Tacikistan'la sınırların belirlenmesi konusunda çalışmaların devam ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Sayın Caparov, sınırların kesinleştirilmesi hususunda karşılıklı adımlar atılması gerektiğinin öneminden bahsetmiştir. Böylece Kırgızistan Cumhurbaşkanı, "Fergana Vadisi'nin gerçek bir Orta Asya barış vahasına"[5] dönüştürülmesinin mümkün olduğunu belirterek bölge devletleri arasındaki ortak çıkarları önceleyen bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Bir zamanlar "Antik Yunan, Çin, Baktria ve Part uygarlıklarının kesişimi" olarak bilinen ve Tarihi İpek Yolu'nda gelişmiş bir geçiş noktası olan Fergana Vadisi, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan arasındaki iletişimi de zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla istikrarlı ve müreffeh bir Orta Asya'nın yaratılması, vadiye ilişkin anlaşmazlıkların işbirliğini esas alan pragmatik bir yaklaşımla geçmişte bırakılmasını gerektirmektedir.

Hali hazırda Fergana Vadisi; Çin, Kazakistan, İran ve Afganistan gibi ülkeleri birleştiren mühim bir bölgesel merkeze dönüşebilir. Bu potansiyel, sınır problemlerine taraf olan tüm devletlerin jeoekonomik önemini arttırmasına vesile olabilir. Bu yüzden de Sayın Caparov'un Çolpan-Ata'da verdiği mesaj, güçlü Orta Asya'nın yol haritası olarak nitelendirilebilir.

Benzer bir şekilde Tacikistan da meselenin barışçıl yollarla çözülmesine dönük yapıcı bir yaklaşıma sahiptir. Nitekim 17 Nisan 2022 tarihinde Tacikistan'ın Sogdi bölgesine düzenlediği ziyaret esnasında Tacikistan Cumhurbaşkanı Sayın İmamali Rahman, İsfara şehrine gitmiş ve burada halkla yaptığı sohbet esnasında sınır sorunlarının çözülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Dahası Sayın Rahman, iki ülke arasındaki sınırların belirlenmesini, dış politikadaki temel önceliklerinden biri olarak nitelendirmiştir.[6]

Buna ek olarak Tacik lider, mevcut sorunların aşılabilmesi için müzakerelerin büyük önem arz ettiğini belirtmiş ve bölge halkına iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde hoşgörülü davranarak hareket etme çağrısında bulunmuştur. Bu kapsamda Sayın Rahman, sürecin karmaşık olduğunu söyleyerek zaman gerektiğini ifade etmiş; fakat barışa yönelik çabaların göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğunu da vurgulamıştır.[7]

Üstelik Kırgızistan-Tacikistan sınırının kaderi, sadece Bişkek ve Duşanbe'yi değil; başta Taşkent ve Nur-Sultan olmak üzere komşu başkentleri de ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Cömert Tokayev'in şu sözleri, sürece ilişkin bir rota sunmaktadır:[8]

"Tüm tartışmalı konular, uluslararası hukukun temel ilkelerine saygı duyularak yalnızca barışçıl yollarla çözülebilir. Sorunları geciktirmek veya görmezden gelmek ve gerilimi tırmandırmak, Orta Asya merkezli işbirliği süreçlerini geliştirmeye yönelik tüm çabaları geçersiz kılabilir. Kazakistan, sınırların yasal tescili sürecinin çok karmaşık ve çetrefilli olduğunu kendi deneyimlerinden biliyor. Ancak bu sorunun çözülmesine yardımcı olmaya hazır".

Sonuç olarak Kırgızistan-Tacikistan sınırının netleştirilmesi süreci ne kadar zor olursa olsun Orta Asya ülkelerinin liderleri, bölge içindeki herhangi bir anlaşmazlığın bölgeyi istikrarsızlaştırmak isteyen aktörlere hizmet edeceğinin farkındadır. Bu durum ise ihtilafların çözülmesini, tüm devletler açısından zaruri hale getirmektedir. Üstelik bölgede yaşanacak çatışmaların radikalleşme ve terör bağlamında tüm Orta Asya'ya olumsuz yansıtacağı aşikardır. Dahası Fergana Vadisi'nde patlak verecek bir hadise, bölgesel savaşa dahi sebebiyet verebilir. Bu nedenle de aktörlerin diyalogu esas alan yapıcı bir süreç yürütmeye özen gösterdikleri söylenebilir.

[1] "О внесении на рассмотрение Президента Республики Казахстан предложения о подписании Соглашения между Республикой Казахстан и Туркменистаном о демаркации казахстанско-туркменской государственной границы", Adilet, <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000187>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[2] "О ратификации Договора между Республикой Казахстан и Кыргызской Республикой о демаркации казахстанско-кыргызской государственной границы", Adilet, <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1800000189>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[3] "Узбекистан и Кыргызстан договорились по двум участкам границы", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/ru/заголовки-дня/узбекистан-и-кыргызстан-договорились-по-двум-участкам-границы/1206126> (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[4] "О ратификации Договора между Республикой Узбекистан и Республикой Таджикистан об отдельных участках узбекско-таджикской государственной границы", Adolat, <https://lex.uz/ru/docs/3805142> (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[5] "Таджикистан и Кыргызстан за год согласовали еще 80 км линии госграницы", Radio Ozodi, <https://rus.ozodi.org/a/31954841.html> (Erişim tarihi: 07.09.2022)

[6] "Эмомали Рахмон заявил, что выступает за скорейшее решение приграничных вопросов с Кыргызстаном", Azattyk, , (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[7] Aynı yer.

[8] "Казахстан готов оказать содействие в установлении границ другим странам ЦА", Liter, <https://liter.kz/kazakhstan-gotov-okazat-sodeistvie-v-ustanovlenii-granits-drugim-stranam-tsentralnoi-azii-1658383045/> (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Batı Balkanlar İçin Yeni Bir Sınama: Enerji Krizi

Batı Balkanlar'da 1990'lı yıllarda yaşanan Yugo-slavya'nın dağılması süreciyle birlikte bölgenin toplumsal, ekonomik ve siyasi dönüşümü ve Avrupa Birliği'ne (AB); yani Batı'ya, olan entegrasyon süreci başlamıştır. Bu yönelim, günümüzde de devam etmektedir. Bu dönem boyunca bölgede olumlu adımlar atılmış olsa da bölge genelinde başta ekonomik ve siyasi sorunlar olmak üzere, bölgesel istikrarı tehdit eden pek çok mesele devam etmektedir. Söz konusu sorunların arasında artan aşırı milliyetçilik, ayrılıkçı söylemler, yolsuzluk, işsizlik ve refah seviyesinin düşük olması gibi sorunlar olduğu söylenebilir. Ancak bugün gelinen noktada enerji meselesinin ön plana çıktığı söylenebilir.

Bölge ülkelerinin enerji portföyleri incelendiğinde, ortaya birbirine bağlı bir enerji ağı çıkmaktadır. Bu ağın en önemli özelliği ise bölge ülkelerinin başta doğalgaz ve petrol olmak üzere, enerji de dışa bağımlı oluşudur. Diğer taraftan 1990'lı yıllarda yaşanan gelişmeler sonrasında bir kalkınma mücadelesi içerisine giren bölge ülkeleri, her ne kadar enerji alanına yatırım yapmaya çalışarak enerji politikalarını çeşitlendirmeye odaklansa da gelinen noktada enerji, Batı Balkanlar'da bir problem olarak gündeme gelmektedir.

Mevzubahis problem, Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya saldırmasıyla daha

**Mustafa
ÇUHADAR**

farklı bir boyuta ulaşmıştır. Zira Rusya'nın bu saldırısını tepkiyle karşılayan Batı, Moskova yönetimini hedef alan çeşitli yaptırım-lar uygulamıştır. Fakat yaptırımlar, bumerang etkisi yaratmış ve Avrupa için de bir enerji krizini beraberinde getirmiştir. Birçok Avrupa ülkesinin enerji alanında Rusya'ya bağımlı olması ise krizi daha da derinleştirmiştir. Çünkü bu bağımlılığın farkında olan Moskova, durumu fırsata çevirerek enerji kartını Batı'ya karşı kull-anmış ve Avrupa ülkelerine olan doğalgaz akışını askıya almıştır.

Yaşanan gelişmeler incelendiğinde, Rusya'nın enerji tedar-iki sonucunda rubleyle ödeme yapmayı reddeden ülkelere doğalgaz akışını kestiği görülmektedir. Yaptırımlar sonrasında Rusya, Kuzey Akım-1 Doğalgaz Boru Hattı'nın "onarım" nedeniyle askıya alındığı duyurmuştur.[1] Bu ise kışın Avrupa genelinde zor geçeceği değerlendirilmelerinin yapılmasına neden olmuştur. Enerji krizine yönelik tedbirler almaya başlayan Avrupa ülkeleri, enerji fiyatlarında yükselişe gitmeye başlamıştır. Bunun sonu-cunda Çekya ve Almanya örneklerinde olduğu gibi halk, protes-tolar düzenlemiştir.

Avrupa'da enerji üzerine yaşanan bu krizin Batı Balkanlar'daki yansımaları da hissedilmeye başlanmıştır. Batı ile Doğu arasın-da bir koridor görevi gören ve jeopolitik ve jeostratejik bir öneme sahil olan bölge, enerji güvenliği açısından da kritik bir rol üs-tlenmektedir. Ancak bölge genelinde 2021 senesinden itibaren özellikle de kış aylarında yaşanan elektrik kesintileri, enerji krizinin Batı Balkanlar'a doğru kaydığını ortaya koymaktadır. Yani bölge ülkelerinin enerji güvenliği konusunda hassas bir yapıya sahip olması ve büyük oranda Rusya'ya bağımlı olmaları, buradaki devletleri sorunun çözümüne yönelik arayışlara itmektedir.

Bölge ülkelerinin enerji sepetlerine bakıldığında, hidroelektrik santrallerin görece yaygın olduğu Arnavutluk dışında Sırbistan, Kuzey Makedonya ve Bosna Hersek gibi ülkelerin fosil yakıtlardan biri olan kömürü kullandığı görülmekte ve doğalgaz tedarikinde ise büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı oldukları anlaşılmaktadır. AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarına uymaması, Bosna Hersek ve Sırbistan'ın Rusya'nın enerji kesintilerinden görece etkilenme-mesini sağlamıştır. Ancak yükselen fiyatlar ve ülke ekonomiler-inin gerilemesi nedeniyle Batı Balkanlar'ın bu enerji krizinden et-kilenmemesi kaçınılmazdır.

Öte yandan bölge ülkelerinden Kuzey Makedonya, 2022 yılının Ağustos ayında enerji alanında acil durum ettiğini duyururken,[2] Kosova'nın da elektrik arzını güvence altına almak için acil ön-lemeleri hayata geçirdiğini açıklaması,[3] bölge geneline yayılan krizin göstergesi olarak yorumlanabilir. Tüm bunlara ek olarak,

her ne kadar Rusya'yla yakın ilişkilere sahip olsa da bu krizden kendisinin de hasar alacağını öngören Sırbistan, 2022 senesinin Ağustos ayında yeterli kömür tedarikin olmadığını açıklayarak yaklaşan kışın belirsizliklerle dolu olduğunu ifade etmiştir.[4]

Karadağ'da ise teknik olarak görevdeki Başbakan Dritan Aba-zoviç, ülkenin elektrik ithal ettiğini ve bunun maliyetinin enerji kriziyle beraber Karadağ için taşınılmaz bir yük olduğunu belirt-miş ve Karadağ ekonomisinin ne kadar dayanacağından emin olmadığını vurgulamıştır.[5]

Bu bağlamda, Avrupa'da yaşanacak enerji krizinin yansım-a-larının Balkanlar'da boy göstermeye başladığını söylemek mümkündür. Bölge ülkelerinin hassas ekonomileri göz önünde bulundurulduğunda, yaşanacak herhangi bir krizin ağır ekono-mik sonuçları olacağı iddia edilebilir. Üstelik bu ekonomik sonuçlar, bölgedeki istikrarın tehlikeye düşmesine de neden ol-acaktır. Zira bölgedeki dengelerin Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ak-abinde kırılanlaştığı yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Dolayısıyla yaşanacak ekonomik bunalımlar, bölgedeki dondu-rulmuş krizleri, harekete geçirebilir. Bunun sadece Balkanlar için değil; Avrupa devletleri açısından da vahim sonuçları olacaktır.

Bu noktada şunu ifade etmekte fayda vardır: Batı Balkanlar, konumu itibarıyla Avrupa'nın bir parçasıdır. Bu yüzden de kıtanın enerji güvenliğinin bir ucu bu bölgeye dayanmaktadır. Yani yaşanan enerji krizinin daha da derinleşmesini önlemek isteye-cek Batı'nın bölge ülkeleriyle işbirliğini geliştirmesi beklenmekte-dir.

Bölge ülkelerinin ve AB'nin Balkanlar'da enerji güvenliğini sağlamak için yapacaklarına ilişkin uzun bir listenin olduğu söylenebilir. Bu listenin başında öncelikle enerji sektöründe AB'yle uyum sürecini başlatılması ve somut adımlar atılması gelmek-tedir. Ayrıca yenilenebilir enerjinin kilit rol oynadığı yeşil enerjiye geçiş konusunda uyum ve koordinasyona yönelik çalışmaların artırılacağı öngörülebilir. 2020 yılında imzalanan Sofya Deklar-asyonu, bölgede bu yöndeki çabaların bir örneğini teşkil etmek-tedir. Ancak bölgede kömür enerjisinin yoğun kullanımı, yeşil en-erjiye geçiş zorlaştırmakta ve uyum süreçlerini baltalamaktadır. İşte bu noktada listenin diğer bir maddesi öne çıkmaktadır. Bu da enerji sepetinin çeşitlendirmesidir.

Bölge ülkelerinin yeşil enerjiye başarılı bir şekilde geçiş yapabil-meleri ve enerjide dışa bağımlılıklarını azaltabilmeleri için enerji sepetlerini çeşitlendirmeleri beklenmektedir. Her ne kadar son dönemde bölgede hidroelektrik santral yatırımlarının artması

umut verici olsa da Rusya-Ukrayna Savaşı'nın getirdiği enerji krizinin bu adımı kesintiye uğrattığı ve kömür kullanımını arttırdığı gözlemlenmektedir. Buna rağmen enerji sepetinin çeşitlendiril-mesi, listenin belki de en uygulanabilir maddesidir.

Bölge ülkelerinin enerji krizinden nispeten zarar görmeden çık-maları için aralarındaki işbirliğini geliştirecek adımlar atacakları öngörülebilir. Bu kapsamda Kuzey Makedonya ile Bulgaristan arasında yapılan görüşmelerde enerji konusunun da gündeme gelmesi tesadüf değildir. Üstelik iki ülke de işbirliğinin artırılması-na vurgu yapmıştır.[6] Kuşkusuz ekonomik işbirliği, enerji güven-liğinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Öte yan-dan Arnavutluk ve Sırbistan arasında da enerji ve madencilik alanında işbirliği mutabakatı imzalanmıştır. Anlaşma vesilesiyle Arnavutluk'ta sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) deposu inşa edilmesi başta olmak üzere enerji ve madencilik sektörlerindeki işbirliğinin artırılması planlanmıştır.[7]

Ayrıca bölge ülkelerinin dışa bağımlılığı azaltmak adına hidro-elektrik santrali yatırımlarına ağırlık verdiği görülmektedir. Bu ise dağlık bir bölge ve su kaynakları açısından zengin olan Batı Bal-kanlar için enerji alanında olumlu çıktıları olacak bir adımdır. Öte yandan Hırvatistan da Krk bölgesinde bulunan LNG deposunun kapasitesini arttıracığını açıklamıştır. Bu gelişme, sadece Hı-rvatistan için değil; bölge ülkelerinin kapasiteden yararlanması adına olumlu bir girişim şeklinde yorumlanabilir.[8]

Tahmin edileceği gibi enerji yatırımları, özellikle de ikili anlaşma-lar doğrultusunda, yeni doğalgaz boru hatlarının ve enerji de-polama alanlarının oluşturulmasının önünü açabilir. Ayrıca bölge, hemen hemen her sektörde bir koridor görevine sahiptir. Bu nedenle alınan ve alınacak olan enerji önlemleri, AB ülkeleri için de önem arz etmektedir. Dolayısıyla geçtiğimiz günlerde Açık Balkan Girişimi kapsamında bir araya gelen Batı Balkan ülkeleri liderleri, enerji dâhil birçok alanda işbirliğine odaklanmaktadır. Bu da girişimin öneminin artacağına işaret etmektedir. Ayrıca Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic'in AB'nin enerji konu-sunda yardım ve desteğinin önemini vurgulaması da göz ardı edilemeyecek bir hadisedir.[9]

AB Dış ve Güvenlik Politikası Başkanı Josep Borrell, Balkanlar'ın Avrupa'ya yakınlığına dikkat çekerek Rusya'nın enerji tekelini sona erdirmenin ve enerji sepetini çeşitlendirmenin AB'nin en-erji güvenliği açısından önemli olduğunu belirterek bölgenin enerji alanındaki rolünü teyit etmiştir. Bu kapsamda AB'nin en-erji güvenliğini sağlamaya yönelik girişimlerini hızlandırması ve bölge ülkelerinin birlikte daha fazla çalışmasına öncülük etmesi

beklenebilir. Bu da Rusya ile Batı arasında süregelen rekabette kilit rol oynayacaktır.

Sonuç olarak, gelineen noktada Balkanlar'da öngörülen ener-ji krizi bir gerçeklik haline bürünmeye başlamıştır. Zira bölgede olası bir enerji krizinin yaşanması ihtimali her zaman mevcut-tu, ancak yaşanan gelişmeler bu durumu daha da hızlandır-maktadır. Bölgede var olan uygulamalar bu enerji krizinin önüne geçilmesi açısından yeterli olmamakla beraber, sadece kısa vadeli çözümlerdir. Bu bağlamda, bölgenin enerji krizini atl-at-ması için uzun vadeli ve somut adımlar atması gerekmektedir. Öte yandan son dönemde bölgede yaşanan gelişmeler, AB'nin bölgedeki varlığını ve görünürlüğüünü arttırmaya itmiştir. Gelineen noktada AB'nin Batı Balkanlar'da enerji alanındaki an-gajmanlarını arttırması gerekebilir. Bunun başında, bölgedeki enerji sepetini çeşitlendirmek ve işbirliği olmakla birlikte; böl-genin konumu fırsata çevirerek yeni enerji rotalarının oluşturul-ması da önem arz etmektedir. Her ne kadar Balkanlar'daki en-erji pazarı büyük bir pazar olmasa da konumu itibarıyla AB'nin enerji güvenliği konusunda bölgenin önemli rol oynayabileceği söylenebilir. Zira Batı Balkanlar'daki enerji güvenliğine verilen önem Avrupa için daha kapsamlı ve uygulanabilir bir enerji kon-septinin hayata geçirilmesine olanak sağlayabilir.

[1] "Russia Has Turned off Nord Stream 1. Here's What It Means for the EU", Euronews, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/09/07/russia-has-turned-off-nord-stream-1-heres-what-it-means-for-the-eu>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[2] "Sjeverna Makedonija proglasila energetsku krizu", Slobodna Evropa, <https://www.slobodnaevropa.org/a/sjeverna-makedonija-proglasila-energetsku-krizu/32004758.html>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[3] "Kosovo" adopts Emergency Measures to Secure Electricity Supply", Balkan Green Energy News, <https://balkangreenenergynews.com/kosovo-adopts-emergency-measures-to-secure-electricity-supply/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[4] "Serbia doesn't Have Enough Coal for Winter, Trade Unionist from EPS Warns", Balkan Green Energy News, <https://balkangreenenergynews.com/serbia-doesnt-have-enough-coal-for-winter-trade-un-ionist-from-eps-warns/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[5] "Abazović apelovao da MKI donese set mjera za uštedu struje", Vijesti, <https://www.vijestime/vijesti/ekonomija/620309/abazovic-apelovao-da-mki-donese-set-mjera-za-ustedu-struje>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[6] "Premijeri S. Makedonije i Bugarske razgovarali o energetskoj podrsci", Al Jazeera Balkans, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2022/9/5/premijeri-s-makedonije-i-bugarske-razgovarali-o-energet-skaj-podrsai>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[7] "Albanija i Srbija potpisale memorandum o saradnji u energetici i rudarstvu", Balkan Green Energy News, <https://balkangreenenergynews.com/rs/albanija-i-srbija-potpisale-memorandum-o-sarad-nji-u-energetici-i-rudarstvu/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[8] "Croatia to Consider Increase in Capacity of Krk LNG Terminal", Euractiv, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/croatia-to-consider-increase-in-capacity-of-krk-lng-terminal/, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

[9] "Open Balkan Leaders Call for EU Help with Looming Energy Crisis", Euractiv <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/open-balkan-leaders-call-for-eu-help-with-looming-energy-crisis/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

BASINDA ANKASAM

12 Eylül 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Bengütürk TV Gündem Arkası programında dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

13 Eylül 2022

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Ankara Radyosu Gündem programında dış politikada yaşanan son gelişmeleri değerlendirdi.

14 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, 16 Eylül 2022 tarihinde Özbekistan'ın Semerkant şehrinde düzenlenecek Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ni Dunyo Haber Ajansı'na değerlendirdi.

14 Eylül 2022

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen "Yabancı Medyanın Gözünden Yeni Kazakistan" yarışmasında, "Yeni Kazakistan"ın İnşa Süreci" başlıklı yazısıyla birinciliğe layık görülen ANKASAM Orta Asya Uzmanı Emrah Kaya'ya birincilik ödülü, Kazakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Sayın Roman Vassilenko tarafından verildi.

14 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Asya-Pasifik Araştırma Asistanı Mustafa Cem Koyuncu, Kuzey Kore'nin, 'savunma amaçlı olan nükleer saldırıları otomatik başlatma yetkisi' veren düzenlemeyi yasallaştırma kararını Sputnik'e değerlendirdi.

14 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Asya-Pasifik Uzmanı Dr. Cenk Tamer, 16 Eylül 2022 tarihinde Özbekistan'ın Semerkant şehrinde düzenlenecek Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ni TVNet'e değerlendirdi.

14 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu, Rusya-Ukrayna Savaşı'nda yaşanan son gelişmeleri Haber Global'e değerlendirdi.

14 Eylül 2022

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen "Yabancı Medyanın Gözünden Yeni Kazakistan" yarışmasında, "Yeni Kazakistan"ın İnşa Süreci" başlıklı yazısıyla birinciliğe layık görülen ANKASAM Orta Asya Uzmanı Emrah Kaya'nın katıldığı ödül töreni, Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Merkez İletişim Servisi internet sitesinde yayınlandı.

14 Eylül 2022

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen "Yabancı Medyanın Gözünden Yeni Kazakistan" yarışmasında, "Yeni Kazakistan"ın İnşa Süreci" başlıklı yazısıyla birinciliğe layık görülen ANKASAM Orta Asya Uzmanı Emrah Kaya'nın katıldığı ödül töreni, Kazakistan merkezli BAQ.KZ haber portalında yayınlandı.

BASINDA ANKASAM

14 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Enerji Başdanışmanı Dr. Cenk Pala'nın, enerji krizine ilişkin değerlendirmeleri Sputnik İspanyolca'da paylaşıldı.

14 Eylül 2022

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen "Yabancı Medyanın Gözünden Yeni Kazakistan" yarışmasında, "Yeni Kazakistan"ın İnşa Süreci" başlıklı yazısıyla birinciliğe layık görülen ANKASAM Orta Asya Uzmanı Emrah Kaya'nın katıldığı ödül töreni, The Astana Times'ta yayınlandı.

14 Eylül 2022

ANKASAM Başkan Başdanışmanı Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan TRT Arabi'de Azerbaycan-Ermenistan konusunu değerlendirdi.

14 Eylül 2022

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen "Yabancı Medyanın Gözünden Yeni Kazakistan" yarışmasında, "Yeni Kazakistan"ın İnşa Süreci" başlıklı yazısıyla birinciliğe layık görülen ANKASAM Orta Asya Uzmanı Emrah Kaya'nın katıldığı ödül töreni, International Affairs'ta yayınlandı.

15 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Asya-Pasifik Araştırma Asistanı Mustafa Cem Koyuncu'nun Kuzey Kore'nin nükleer silah kararına ilişkin Sputnik'e yaptığı değerlendirmeler Ogün Haber'de paylaşıldı.

15 Eylül 2022

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen "Yabancı Medyanın Gözünden Yeni Kazakistan" yarışmasında, "Yeni Kazakistan"ın İnşa Süreci" başlıklı yazısıyla birinciliğe layık görülen ANKASAM Orta Asya Uzmanı Emrah Kaya'nın katıldığı ödül töreni, Kazakistan merkezli GURK haber portalında yayınlandı.

15 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkan Başdanışmanı ve Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan, Azerbaycan-Ermenistan sınır hattında yaşanan son gelişmeleri, TVNet'e değerlendirdi.

15 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Bakü'nün kurtuluşunun 104. yıl dönümüne ilişkin Azerbaycan devlet televizyonu AZ TV'ye değerlendirmelerde bulundu.

16 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Özbekistan'ın Semerkant şehrinde düzenlenen Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ni Ulusal Kanal'a değerlendirdi.

BASINDA ANKASAM

16 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) ANKASAM Uluslararası İlişkiler Uzmanı Dr. Doğançan Başaran, Özbekistan'da düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ni Kudüs TV'ye değerlendirdi.

16 Eylül 2022

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen "Yabancı Medyanın Gözünden Yeni Kazakistan" yarışmasında, "Yeni Kazakistan'ın İnşa Süreci" başlıklı yazısıyla birinciliğe layık görülen ANKASAM Orta Asya Uzmanı Emrah Kaya'nın katıldığı ödül töreni, DKN World News'ta yayınlandı.

16 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Asya-Pasifik Uzmanı Dr. Cenk Tamer, ŞİÖ Liderler Zirvesi kapsamında gerçekleşen Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Çin Devlet Başkanı Şi Cinqing arasındaki görüşmeyi Haber Global'e değerlendirdi.

16 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkan Başdanışmanı ve Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan, Özbekistan'da düzenlenen Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ni ve zirve kapsamında gerçekleşen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasındaki görüşmeyi TVNet'e değerlendirdi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI, SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI, SAYI I

